

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

**Pobyt v přírodě jako důležitý faktor u dětí předškolního věku
s důrazem na rozvoj tvořivosti**

bakalářská práce

Autor: Zuzana Kozlová

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph. D.

Oponent práce: doc. PhDr. Marta Faberová, CSc.

Hradec Králové

2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Zuzana Kozlová

Studium: P17P0294

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: **Pobyt v přírodě jako důležitý faktor u dětí předškolního věku s důrazem na rozvoj tvořivosti.**

Název bakalářské práce AJ: Outdoor activities as an important factor in preschool children with emphasis on the development of creativity.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem teoretické části bakalářské práce je vymezit pojem pobyt v přírodě z hlediska RVP PV a z hlediska tělesného, psychologického, sociálního a zdravého životního stylu. Cílem praktické části bakalářské práce jsou konkrétní návrhy aktivit, činností a her pro pobyt v přírodě s důrazem na rozvoj tvořivosti dětí předškolního věku, které budou sloužit rodičům a pedagogům mateřských škol. Navržené aktivity budou realizovány v praxi a reflektovány.

Národní ústav pro vzdělávání (2017). Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Portál nuv.cz. [cit. 2018-10-23]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-vseobecne-vzdelavani>. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří (2013). Pedagogický slovník. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9. OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra (2011). Rok v mateřské škole. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-703-9.

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Martina Maněnová, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Marta Faberová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 31.5.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 1. 3. 2020

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Martině Maněnové, Ph. D. za odborné vedení bakalářské práce a za poskytnutí užitečných rad. Dále chci poděkovat mateřské škole za to, že mi umožnila realizovat činnosti v praxi a dalším mateřským a základním školám za to, že činnosti s dětmi realizovaly a poskytly mi zpětné vazby.

Anotace

KOZLOVÁ, Zuzana. *Pobyt v přírodě jako důležitý faktor u dětí předškolního věku s důrazem na rozvoj tvořivosti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta univerzity Hradec Králové, 2020. 63s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá pojmy dítě předškolního věku, tvořivost, pobyt v přírodě a definuje pojem pobyt v přírodě z hlediska vývoje psychologického a sociálního, z hlediska vycházek a výletů a z hlediska tělesného a zdravého životního stylu. V praktické části se nachází vlastní hry a činnosti. Jednotlivé hry a činnosti byly realizovány v konkrétních mateřských a základních školách. V práci je popsáno, jak se s nimi pracovalo a jakých výsledků bylo dosaženo.

Klíčová slova: rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, dítě předškolního věku, tvořivost, pobyt v přírodě, správné držení těla, otužování, spontánní hra, řízená hra, vycházka, výlet

Annotation

KOZLOVÁ, Zuzana. *Outdoor activities as an important factor in preschool children with emphasis on the development of creativity*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 63pp. Bachelor Degree Thesis.

The presented bachelor thesis consists of two parts - theoretical and practical. The theoretical part deals with terms such as pre-school child, creativity, out-door activities, and it defines the term out-door-activities from the point of psychological and social development, from the perspective of excursions and out-of-school activities and from the perspective of physical and healthy life-style. The practical part of the work presents its own games and activities. The individual games and activities were applied in concrete kindergartens and primary schools. The work describes how they were used and what results were achieved.

Key words: Educational framework for pre-school education, pre-school child, creativity, out-door activities, right posture, hardening, spontaneous games, directed games, excursions, out-of-school activities

Obsah

1 Úvod	8
2 Předškolní období v souvislosti s tvořivostí	10
2.1 Tělesný vývoj	10
2.2 Sociální vývoj.....	11
2.3 Kognitivní vývoj	11
2.4 Psychologické a sociální hledisko pobytu v přírodě	12
2.5 Spontánní a řízená hra	13
3 Tvořivost	15
3.1 Jak tvořivost rozvíjet	16
4 Pobyt v přírodě	18
4.1 Pobyt v přírodě z hlediska vycházek a výletů	19
4.2 Pobyt v přírodě z hlediska vývoje tělesného a zdravého životního stylu.....	21
4.2.1 Správné držení těla.....	21
4.2.2 Správné oblečení	22
4.2.3 Otužování a otužilost.....	23
4.3 Shrnutí teoretické části	24
5 Praktická část	25
5.1 Charakteristika institucí, v nichž byla realizována praktická část bakalářské práce	25
6 Aktivity pro tvořivé poznávání přírody	28
6.1 Kdo tudy šel?.....	29
6.1.1 Reflexe	30
6.2 Listnaté stromy a keře	32
6.2.1 Reflexe	33
6.3 Co se stane, když rozkrojíš jablíčko?	35
6.3.1 Reflexe	36
6.4 Najdi mě!.....	39
6.4.1 Reflexe	40
6.5 Pohybová hra na zvířata	42
6.5.1 Reflexe	43
6.6 Lesní pantomima	45
6.6.1 Reflexe	46
6.7 Hnízdo	48
6.7.1 Reflexe	48
6.8 Stavba mraveniště	49
6.8.1 Reflexe	50
6.9 Přírodniny.....	51
6.9.1 Reflexe	53
6.10 Pracovní listy.....	54
6.10.1 Reflexe	55
7 Shrnutí praktické části	56
Literatura	58
Seznam obrázků	60

1 Úvod

Pobyt v přírodě je velice důležitý pro správný vývoj každého jedince. Příroda nás obohacuje svým vlastním životem a nenásilným způsobem nás učí všem souvislostem a vztahům. Pro děti předškolního věku je příroda bohatým zdrojem informací a prostředkem k poznání. Poskytuje relaxaci a zklidňuje. Příroda je veselá, hravá, poutavá, nekonečně inspirující a je pro život každého z nás nezbytná. Rozvíjí sociální vazby mezi dětmi, skrývá mnohá tajemství a umožňuje zapojení všech smyslů. Pobyt v přírodě má výrazný vliv na rozvoj tvořivosti, fantazie a představivosti. (Čechurová, 2020)

Myslím si, že dnes tráví děti v přírodě stále méně času, rodiče nestíhají a často bývá jediným pobytem v přírodě hra na zahradě a dopolední vycházky s paní učitelkou v mateřské škole. Téma pobytu v přírodě u dětí předškolního věku ve mne vzbuzuje mnoho problémových otázek, například: Tráví učitelky v mateřských školách s dětmi dostatek času mimo blízké okolí konkrétních mateřských škol? Využívají se běžně v mateřských školách přírodniny? Je venkovní prostředí vnímáno jako vzdělávací prostředí? Upřednostňují učitelky mateřských škol spíše spontánní, či řízenou činnost při pobytu venku?

Tématem pobytu v přírodě u předškolních dětí se zabývám z důvodu, že mne současný nezájem o přírodu, lesy, louky a pole velice znepokojuje. Jako budoucí učitelka v mateřské škole bych ráda současnou situaci změnila a trávila s dětmi mnohem více času v přírodě. Ať už dnešní moderní doba přináší mnohé výhody a zjednodušení, nemyslím si, že by to mělo být na úkor spojení člověka s přírodou, s jeho přirozenými potřebami a na úkor přetrhání vztahů něčeho tak přirozeného. Myslím si, že příroda nabízí nekonečné množství podnětů a situací, ze kterých lze v mateřských školách čerpat, ale všimla jsem si, především při svých pedagogických praxích, jejich nedostatečného využití. V některých mateřských školách jsem se s přírodními materiály nesetkala vůbec, v jiných velmi zřídka. V mateřských školách jsem se seznámila i s přírodními koutky či koutky s rostlinami, nicméně po dobu svého působení jsem u dětí nezpozorovala příliš velký zájem o tyto prostory. Myslím si, že hlavním důvodem, proč děti koutky nenavštívily, či se v nich zdržely pouze po dobu několika sekund, je nedostatečná informovanost, jak v nich pracovat a tvořit.

Hlavním důvodem psaní mé práce je aktuálnost tématu. V současné době se pobytem v přírodě zabývá mnoho pedagogů, rodičů či vzdělávacích center. Jedním z těchto center je pražské Vzdělávací centrum Tereza. Ředitel této organizace pro environmentální výchovu Petr Daniš napsal již několik publikací, článků a poskytl mnoho rozhovorů o důležitosti vnitřní motivace, svobody a učení v přírodě. Je potřeba poskytnout rodičům, pedagogům a především dětem informace o vzdělávání v přírodě. Seznámit je s důležitostí pobytu v přírodě při výchově a vzdělávání a ukázat jim směr, jak trávit s dětmi čas jinak a lépe.

Cílem teoretické části bakalářské práce je definovat pojmy dítě předškolního věku, tvořivost a pobyt v přírodě z různých pohledů. Zdůraznit jejich provázanost a pokusit se o objasnění problémů dnešní doby. Dále budou zmíněna související témata: psychologické a sociální hledisko pobytu v přírodě, spontánní a řízená hra, jak tvořivost rozvíjet, pobyt v přírodě z hlediska vycházek a výletů, pobyt v přírodě z hlediska vývoje tělesného a zdravého životního stylu; zde se zaměřím na správné držení těla, správné oblečení, otužování a otužilost.

Cílem praktické části bakalářské práce je navrhnout aktivity, činnosti a hry, které budou přímo či nepřímo rozvíjet dětskou tvořivost ve vztahu k přírodě. Aktivity navrhnou tak, abychom při nich využili nejvíce přírodního prostředí. Samotná realizace aktivit bude možná jak v přírodě, tak i v jiném prostředí. Činnosti budou sloužit k získání informací a hodnot, které příroda nabízí. Využití aktivit bude možné pro učitele i pro samotné rodiče a mělo by být inspirativní ukázkou toho, co všechno lze v přírodě a s přírodou konat.

Petr Daniš ve své publikaci *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*, uvádí, že v českých zemích z různých výzkumů vyplývá podstatné: „*Děti tráví u televize a počítače v průměru nejspíše něco mezi 3,5 a 5 hodinami denně, různé výzkumy se v tom liší. Téměř polovina dětí je venku méně než hodinu denně, část z nich skoro vůbec.*“ (Daniš, 2016, s. 57)

2 Předškolní období v souvislosti s tvořivostí

Předškolní období je období mezi třetím a šestým rokem, výjimečně i sedmým rokem. Komplexně však v sobě zahrnuje věkový rozsah od narození dítěte až do šesti let (Koťátková, 2014). Toto období je ohraničeno počátkem nástupu do mateřské školy a je ukončeno nástupem do školy základní. Je to období vysoké aktivity, formování vlastního já a zařazování se do společnosti. Jedinec se celkově rozvíjí, rozvíjí se jeho osobnost, hrubá a jemná motorika, grafomotorika, rozvíjí se řečové dovednosti, zlepšuje se paměť a z myšlení názorného se stává myšlení pojmové. Fantazie a představivost dítěte v tomto období je velice bohatá. Přestože v myšlení dítěte vznikají nepravdivé situace, dítě jim věří a vnímá je jako pravdivé. Aby se dále mohla u dítěte rozvíjet tvořivost, je žádoucí fantazii a představivost i nadále rozvíjet, pracovat s ní a reagovat na přirozenou dětskou zvědavost. (Koťátková, 2014)

2.1 Tělesný vývoj

U dítěte se vyvíjí hrubá motorika. Tříleté dítě se pohybuje samo, bez pomoci dospělého, chodí i běhá po rovině a nedělá mu problém nerovný terén, zvládá chůzi bez držení a samo si poradí i na schodech. Rozvíjí se pohybová obratnost a koordinace, učíme dítě chodit po tenké lávce, lavičce, žebříku a bereme ho na dětská hřiště, kde získává balanc. Jemná motorika se rozvíjí pomocí stavebnic, plastelíny, kreslení, řešením pracovních listů a pracovních činností. Dítě dokáže napodobit vlnky, kruhy a čáry. (Vágnerová, 2012) Často se stává, že dítě nejdříve něco namaluje, nakreslí a až poté dodá název díla a názor v průběhu kreslení změní. První znázornění člověka řadíme do období kreslení „hlavonožců“. Objevuje se od 3 do 5 let. Ve čtvrtém roce života kreslí dítě postavu s trupem (často čtverec, kruh nebo obdélník). Oblíbí si tvar, ten dlouhou dobu opakuje a nezaměňuje za jiný. Kreslí se záměrem, ale v průběhu názor mění. V pěti letech je kresba daleko více realistická a má více detailů. Dítě kreslí to, co si představuje a co ho upoutalo, nekreslí to, co vidí. Kolem 6. roku dítěte se objevuje tělo úplné se všemi končetinami. Samo sebe dítě kreslí, až když má představu o svém těle. Postupně se objevuje transparentnost (je vidět vnitřek objektu). K vývoji dovedností musíme přistupovat individuálně, děti ve stejném věku mohou být na jiné úrovni. (Davido, 2001)

2.2 Sociální vývoj

V předškolním věku dochází k dalšímu sociálnímu rozvoji. Socializace probíhá mimo rodinu. Je to přechodné období mezi rodinou a institucí a období přípravy na život ve společnosti. Probíhá socializace a individuace. Socializace je (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 267): „*Celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Realizuje se hlavně sociálním učením, sociální komunikací a interakcí, i nátlakem.*“ Individuace je (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 101): „*Proces vývoje a zrání člověka v jedinečnou osobnost, probíhající v interakci vnitřních a vnějších faktorů zároveň se socializací.*“ To znamená rozvoj osobnosti jedince. Dítě rozšiřuje kontakty mimo rodinu a získává vztahy a zkušenosti mezi ostatními dětmi i dospělými lidmi (Vágnerová, 2012). „*Základní způsoby sociálního chování si dítě osvojuje v rodině.*“ (Vágnerová, 2012, s. 202). Překročení hranice rodiny je možné pouze tehdy, pokud dítě získalo zkušenost jistoty a bezpečí ze strany rodiny. Pokud by jí nedosáhlo, dítě si nemůže vytvářet nové vztahy, není emočně a sociálně zralé. Signálem nezralosti je přetrvávání vazby na dospělé pečovatele a agrese či strach vůči vrstevníkům. (Matějček, Dytrych, 1994)

2.3 Kognitivní vývoj

Rozvoj poznávacích funkcí, kterými jsou vnímání, myšlení, usuzování, paměť, pozornost, inteligence, představivost, fantazie a schopnosti se stále vyvíjí. Kolem čtyř let se vývoj myšlení přesouvá z původního symbolického chápání na úroveň názorného, intuitivního myšlení. Myšlení stále nerespektuje zákony logiky a je vázané na konkrétní skutečnost. Závisí na vnímání tvaru, velikosti. Přetrvává egocentrismus, což znamená zkreslování názorů na základě subjektivního názoru. Dítě nerozumí možnosti vnímat situaci z více hledisek. Objevuje se magičnost myšlení. Dítě zapojuje do úsudků fantazii, přisuzuje neživým věcem vlastnosti zvířat (animismus) nebo jim přisuzuje vlastnosti lidí (antropomorfismus). Typické je, že dítě přisuzuje okolnosti přírody lidem, například si myslí, že sníh a led někdo přes noc vyrobil nebo že jsou věci zlé, protože se o ně uhodil. Rozvíjí se prostorové vztahy (nahore, dole, daleko, blízko), matematické vztahy (počítání do deseti), chápání času (vyvíjí se pomalu, k orientaci mu pomáhají opakující se události, nerozumí minulosti a budoucnosti, žije pro přítomnost). (Vágnerová, 2012)

Rozvíjí se vývoj řeči, dítě dokáže mluvit v delších větách a v krátkých souvětích, objevují se nepřesnosti. Umí říkanky a básničky a po dobu krátkých pohádek se dokáže soustředit. Tříleté dítě zná své celé jméno a pojmenuje základní barvy. U některých dětí přetrvává patlavost (dyslalie). Kolem čtvrtého roku se řeč zdokonaluje. (Langmeier, Krejčířová, 1998). Převládají otázky: jak, co a proč. Aktivní slovní zásoba v počátku mateřské školy obsahuje 1000 slov a v průběhu se rozšiřuje na 2500–3000 slov. Součástí je egocentrická řeč, dítě si povídá samo pro sebe, komentuje nahlas svou činnost, při hře si radí. (Vágnerová, 2012)

Zároveň se vyvíjí i svědomí dítěte, začíná si uvědomovat, co je jeho povinností, a v případě porušení prožívá pocit viny (Langmeier, Krejčířová, 1998). Děti předškolního věku si plně uvědomují rozdíly mezi pohlavími. Vidí rozdíl v chování holčičky a chlapce. Preferují odpovídající hračky. (Vágnerová, 2012)

2.4 Psychologické a sociální hledisko pobytu v přírodě

Vztah dětí předškolního věku k živočichům a rostlinám je kladný. Děti chtějí zvířátka hladit a krmit. K rostlinkám si rády přivoní, zkoumají jejich barvu a vzhled. Zajímá je i zelenina a ovoce. Pozorují, co roste v každém z ročních období (Kopecká a kol., 2005). „*Všechny malé děti jsou přirozeně zvědavé a mají kladný vztah k živé přírodě. Ten ale někdy může být působením dospělých zatlačen do pozadí. Dáme-li však dítěti možnost pobývat dostatečně dlouhou dobu v přírodním prostředí a být s přírodou v přímém kontaktu formou nějaké zajímavé činnosti, přirozenost dětí až na výjimky zvíťezí.*“ (Kopecká a kol., 2005, s. 17). Děti se seznamují s živou a neživou přírodou, s ochranou životního prostředí, s následky poškozování přírody, učí se odpovědně jednat a přírodu chránit, učí se rozlišovat základní jevy patřící k jednotlivým ročním obdobím a získávají poznatky o koloběhu ročního období, seznamují se s posloupnostmi v přírodě – vývoj žáby či růst rostliny.

Příroda dětem nabízí neomezený pohyb a uměle neorganizovaný prostor. V takovém prostředí dítě může naplno rozvíjet svou fantazii, smysly a vykonávat spontánní hry. Z hlediska sociálních vztahů je toto místo velice vhodné pro budování dětských tajemství, utužování přátelství a pro společné hry. Děti se seznamují s přírodou i v době, kdy tráví čas na zahradě. Děti, které pobývají v tomto prostředí od malička a mají možnost si vše ohmatat, ozkoušet a prohlédnout, jsou v budoucím životě více kreativní.

Rovněž rozvíjí osobnost dítěte péče o domácí zvířata a čas trávený v jejich blízkosti. (Labusová, 2008)

2.5 Spontánní a řízená hra

Hra je významná především z toho důvodu, že umožňuje dítěti pochopit a účastnit se života dospělých. Přináší citové uspokojení, které je nezbytné pro zdravý vývoj osobnosti. Dítě si vybírá hračky samo, určuje kdy, kde a s kým si bude hrát. Prostřednictvím hry buduje vztahy se svými vrstevníky a poznává samo sebe. (Opravilová, Gebhartová, 2011) Spontánní hra je v podstatě volná hra, při které si dítě samo zvolí námět, prostředí i kamarády. Dítě při ní využívá improvizaci, soustředěnost, fantazii, představivost, zdokonaluje svoji obratnost, poznává svět, poznává vlastnosti věcí a rozvíjí svou tvořivost v oblastech pohybových i konstrukčních. Řízená hra je podporována pedagogem nebo rodičem, má určitý postup a vede k určitému cíli. U dětí předškolního věku by neměla trvat příliš dlouho a měla by před ní a po ní následovat opět volná hra. Daniš (2016) zmiňuje, že pobyt v přírodě u dětí velmi ubývá, tím ubývá i dětská spontánní hra. Dětská hra má výrazný vliv na rozvoj člověka a jeho učení. Děti, které se ve volné přírodě věnují spontánní hře, si dokážou lépe stanovovat vlastní cíle a hledat cesty k jejich naplnění. Kontakt s přírodou v dětství má vliv na chování k životnímu prostředí v dospělém věku. Opravilová, Gebhartová (2011) uvádí, že v současné době je dítě obklopeno věcmi, které jsou zásahem člověka do přirozeného prostředí, a to, co se v přírodě dříve běžně vyskytovalo, se dnes musí nahrazovat.

Přes hru dítě předškolního věku objevuje sebe i druhé lidi, učí se experimentem, vstupuje do jiných rolí. Role si vybírá podle toho, co přilákalo jeho pozornost a objevují se i námětové hry. Zpravidla si dítě vybírá role, které ho zaujaly v běžném životě. Důležitá je vyváženost mezi hrou spontánní a řízenou. Spontánní hru dětí by měl rodič respektovat. Proto je důležité rodiče upozornit, že ani v tomto období není pro dítě hra ztrátou času. Dítě vyhledává ostatní děti, snaží se o spolupráci, vytváří si vlastní pravidla, která ale respektuje. Myslí tvořivě, konstruktivně a začínají ho více zajímat technické úkoly. (Kořátková, 2014) Dobrodružné hry mají i motivační účinek, dítě se do role snadno vžije. Vhodná motivace vzbudí u dětí větší zájem a děti pak podávají lepší výkon, může jí být využití příběhů, které děti dobře znají. V případě, že se přikládá velký důraz na výsledek a přehnaně se oslavuje vítěz, hra se změnila v honbu za dobrým výsledkem a ostatní děti ztratí zájem o kouzlo přírody. Opačné hry, které neusilují

o vítězství, vzbuzují v člověku správný postoj ke společnosti, smysl pro spolupráci, skromnost a obětavost. (Zapletal, 1987) Malé děti by měl rodič pozorovat zpozrdálí, ale tak, aby nezasahoval do spontánní hry dětí, přičemž zjistí, že najednou dítě nepotřebuje žádné hračky a vystačí si s tím, co mu příroda nabízí. Větší děti si hrají s vrstevníky a o to méně dospělou osobu vyžadují. (Labusová, 2008)

Děti se učí experimentem, zkoumáním a procvičováním, proto se u nich rozvíjí bohatá fantazie a hra. Objevují se konstrukční hry (zkoušejí něco nového) a námětové hry na maminku, tatínka, lékaře či prodavače. (Vágnerová, 2012) Po celý předškolní věk dítě staví na své fantazii. Tu pomocí her a činností rozvíjí a obzvláště v mateřské škole, kde tráví spoustu času, by mělo být podporováno a směřováno ke kreativnímu vyjadřování. Fantazie prostupuje celým životem člověka, uplatňuje se v tvůrčím procesu jako hnací síla. Fantazie a představivost jsou neodmyslitelnou součástí tvůrčí aktivity. (Hlavsa a kol., 1981)

Hlavsa a kol. (1986) uvádí, že od 3. do 6. roku dítě buduje na svých představách, využívá zkušenosti, což mu umožňuje, aby mezery (řešení neznámého problému) vyřešilo pomocí představ. Tomuto období odpovídá napodobivá hra. Dítě si buduje své představy na základě svých zkušeností, mezery mezi nimi vykryvá domýšlením, proto jsou představy dítěte zkreslené. Učí se nápodobou a snaží se o spolupráci. Pro rozvoj tvořivosti je toto období dítěte nejideálnější.

3 Tvořivost

Vymezení pojmu tvořivost není jednoduché, jelikož v mnoha publikacích, které se zabývají pojmem tvořivost, nalezneme různá vymezení.

„Tvořivost je proces, kterým jedinec vyjadřuje svou základní podstatu prostřednictvím určité formy nebo média takovým způsobem, jenž v něm vyvolává pocit uspokojení; proces posléze vyústí v produkt, který o této osobě, tedy o svém původci něco sděluje ostatním.“ (Bean, 1995, s. 15) *„Tvořivost je něčím hluboce osobním. Znamená totiž být sám sebou a mít schopnost jako takový se i projevat.“* (Bean, 1995, s. 16)

Tvořivost je dnes jedna z nejdůležitějších schopností pro orientaci ve světě a prosazení v životě. Umožňuje obratné přizpůsobení se novým podmínkám. Zdůrazňuje, že kreativní myšlení je pro děti zábavné využití času, jelikož přináší nové způsoby řešení a originalitu. (Fichnová, Szobiová, 2007) Prostřednictvím tvořivosti v sobě děti objevují svou podstatu, demonstrují tak navenek určitou část toho, čím uvnitř jsou. Tvořivost je přirozenou reakcí dítěte na životní prostředí, je druhem interakce s okolním světem. Především bez tvořivých schopností se nemůže plně rozvinout sebeúcta a sebedůvěra dítěte. U rozvoje tvořivosti je pro pedagogy i pro rodiče důležité, aby se u dětí zaměřili na proces, který probíhá v nitru dítěte, aby podporovali jeho představivost a věnovali náležitou pozornost dětským citům. Výsledkům by se zdaleka taková pozornost věnovat neměla. (Bean, 1995) Není pravda, že tvořivostí jsou obohaceni pouze někteří lidé, například umělci a vědci. Dnes je známo, že tvořivostí je obdařený každý člověk, rozdíly ale najdeme v úrovni, kterou každý člověk disponuje. Tvořivost lze rozvíjet a trénovat. Je potřebná k tomu, abychom dokázali plnohodnotně prožít svůj život, abychom se dokázali přizpůsobit životním podmínkám a abychom dokázali hledat nové způsoby. Tvořivý člověk se nespokojí s obvyklým řešením, tvořivost odpovídá psychickému zdraví, může pomáhat při snižování strachu, obav a úzkosti, zvyšuje sebevědomí a zájem o učení, zlepšuje sociální citění a učení se spoluprací a formuje vztah ke světu. (Fichnová, Szobiová, 2007) Vnímavost dětí k přírodě, tvořivost a spolupráce souvisí s celkovou atmosférou ve třídě a vzdalování dětí od přírody je vina nás dospělých. Zhoršují se vztahy mezi dětmi, vzrůstá nezájem o to, co by se mělo dělat nad rámec povinností. Klesá tvořivost a fantazie dětí. (Kopecká a kol., 2005)

Autorky Fichnová a Szobiová (2007) uvádějí několik zásad pro podporu tvořivého myšlení:

1. Nehodnotit
2. Dobrovolnost
3. Bezpečí
4. Humor
5. Potěšení ze hry
6. Pochvala
7. Hra

Tři hlavní typy tvořivosti podle Fichnové a Szobiové (2007):

1. Tvořivost obrázková (figurální)
2. Tvořivost slovní (verbální)
3. Tvořivost pohybová

Petrová (1999) uvádí, že existuje i tzv. sociální tvořivost, která nás provází celým životem. Sociálně tvořivý jedinec snadno komunikuje s lidmi, dokáže pochopit myšlení a jednání ostatních lidí, snadno navazuje kontakt, spolupracuje, lépe se vyrovnává s problémy a orientuje se v nových situacích.

3.1 Jak tvořivost rozvíjet

Tvořivost lze u dětí předškolního věku rozvíjet, je principem pro budování základů, ovlivňuje přístup ke světu. Výchova k tvořivosti buduje ojedinělý životní pocit a styl. Tvořivý přístup je způsob, kterým se dítě může vyrovnávat se svým prostředím. Tvořivé jednání souvisí s psychickým vývojem a zráním a podílí se na něm celá osobnost. Odráží postoj ke skutečnosti, vztah k okolí, postoj k sobě samému a schopnost využívat jak fantazie, tak rozumu. (Opravilová, Gebhartová, 2011) Při výchově k tvořivosti bychom měli začínat již u rozhovoru s dítětem. Často používáme otázky s předem jasnými odpověďmi. Víme, co chceme od dítěte slyšet, jaké je správné řešení, případně kolik správných řešení je. Pomocí otázek typu: „Ukaž, kde je pejsek.“, „Kolik je na obrázku dětí?“ dítě poznává okolní svět (předměty, zvířata, rostliny). Tyto otázky ale brání rozvoji tvořivého myšlení, jelikož odpověď na ně je jasná. Pro rozvíjení tvořivosti je vhodné využívat otázky typu: „Co myslíš, jak by mohl příběh

pokračovat?“, „Domysli, co se asi stalo?“, „Vymysli jména.“, „Vymysli název.“ Tyto otázky umožňují mnoho správných odpovědí, a tak se děti nedočkají záporného hodnocení. Děti je třeba podněcovat a směřovat k dalším nápadům a řešením. (Fichnová, Szobiová, 2007) Zásadní je i atmosféra, při které by se děti měly cítit volněji. Následně by měly umět svobodu a volnost efektivně využít. Atmosféra, která pomáhá rozvíjet tvořivost, musí být taková, aby respektovala a akceptovala každé dítě a aby i slabší dítě mělo pocit důležitosti a toho, že se mu věří a že na něm záleží. Vhodná atmosféra se vyznačuje hravostí, radostí, ale i napětím, podporováním sebevědomí a sebehodnocením každého člena skupiny. Je podstatné rozvíjení zvědavosti, představivosti a aktivity v prostředí beze strachu, úzkosti a ohrožení, tedy v prostředí bezpečném a plném jistoty. (Zelina, Zelinová, 1990)

4 Pobyť v přírodě

„Pobyť v přírodním prostředí je pro člověka nezbytný, čistý vzduch, ticho lesa a krása kvetoucích luk působí blahodárně na tělo i duši.“ (Zapletal, 1987, s. 23)

Děti předškolního věku se často přírodou natolik inspirují, že si v ní dokážou hrát bez dospělé osoby. Pokud dětem umožníme pobyt v přírodě, vznikne u dětí potřeba trávit čas v přírodě. Tato potřeba je stejně důležitá jako potřeba jídla či spánku. Pokud dítě nepozná krásu přírody, začne tíhnout k televizi či jiným moderním technologiím a vytvoří si na pobyt v přírodě negativní názor. Často jsou rodiče těmi, kteří nepěstují u dětí vztah k přírodě a dětem zprostředkovávají přírodu pomocí knih, dokumentů, obrázků. Nedostatek pobytu v přírodě u dětí způsobuje obezitu a přispívá ke snížení imunity. (Čechurová, 2020) Je důležité vzbuzovat zájem o přírodu a vlastní zodpovědnost již u malých dětí. Přirozená dětská zvědavost a otevřenost všem otázkám je u dětí zřejmá, a proto nám pomáhá při učení a objasňování skutečností. Dospělý by měl dát dítěti prostor, aby samo poznalo určitá místa v přírodě a jejich zákonitosti. Díky tomu si dítě s přírodou vytvoří vztah. My dospělí dokážeme dítě snadno motivovat, ale důležité je, abychom dítě motivovali kladně. V praxi to znamená, že vezmeme děti na výlet do přírody, necháme je vnímat krásu okolí a budeme si povídat o tom, jaká příroda je. Uvidíme-li někde pohozený odpaděk, necháme děti, aby samy přišly na to, co se stalo a proč se to stalo. Na jedné straně je důležité přírodu poznávat a pozorovat, na straně druhé bychom se měli věnovat lidským zásahům a vlivům na přírodu. Důležitá je i spolupráce s rodiči, jejich podpora a znalost v oblastech ekologie a třídění odpadů a jejich samotný přístup k přírodě. Rodiče jsou pro děti vzorem a děti je ve všem napodobují, pamatují si, jak to dělá maminka nebo tatínek a myslí si, že je to správné. (Hederer, 1994; Wilson, 1994)

Dnes člověk najde vše potřebné k životu ve městě. Pokud tedy není jedinec vyloženě zemědělcem nebo se neživí prací v lese, do styku s přírodou přijde velmi málo. Výjimkou jsou volnočasové aktivity, ale i u těch dochází k ústupu. Možností, jak trávit volný čas, stále přibývá a moderní technika nabízí pro děti akčnější a atraktivnější zábavu. To je důvod, proč dnešní lidé necítí potřebu pobývat v přírodě. Z velké části na to mají vliv i média, která šíří strach z klíšťat, nemocí a nečistot a významnou roli zde zastupují i rodiče a výchova v rodině. V dnešní době je také častou nevýhodou práce přesčas a splácení hypoték, rodičům na děti nezbyvá příliš času. Z toho důvodu

stoupá návštěvnost kroužků, děti je navštěvují několikrát v týdnu, místo toho, aby chodily s rodiči do přírody. (Kopecká a kol. 2005) Rodina předkládá dítěti pozitivní vztah k přírodě tím, jak se sama k přírodě staví. Procházky a výlety s rodiči pozitivně působí na dítě. Dále i to, jestli si rodiče s dítětem o přírodě povídají, zda mají doma encyklopedie a obrázkové knihy. Dítě se přirozeně učí nápodobou, proto pokud se narodilo do prostředí a rodiny, kde tráví čas venku v přírodě, bude ji samo v budoucnu vyhledávat. Jestliže je rodič například takový, že při sázení rostlin, zalévání zahrady a jiných činnostech k sobě vezme dítě, může očekávat, že kontakt s vodou a hlínou pro něj bude zážitkem a prostředkem k dalšímu poznání. Proto je důležité vybudovat hluboký vztah k přírodě u dětí již v předškolním věku.

Věda potvrzuje, jak důležitá je pro naše zdraví procházka v přírodě. Děti, které tráví čas v přírodě, jsou fyzicky aktivnější a snadněji odolávají nadváze, rychleji rozvíjejí svou motoriku, jsou méně často nemocné, přičemž pokud onemocní, nemoc trvá o poznání kratší dobu. Pobyt v přírodě podporuje imunitní systém a má kladný dopad i na psychické zdraví člověka, snižuje stres, úzkost, únavu z myšlení, posiluje soustředění a obnovuje pozornost. (Daniš, 2016)

4.1 Pobyt v přírodě z hlediska vycházek a výletů

Vycházky a výlety dnes obecně v mnoha rodinách zaujímají až poslední místa na žebříčku priorit. Děti se často setkávají s výletem jen v období delších prázdnin. Obecně lze říci, že mnoho z nás tráví většinu svého času v domech a bytech. Přitom vnitřně je člověku příroda velmi blízká. Mnoho rodin dnes žije v panelových bytech, ale velká část z nich tráví víkendy na vesnicích u rodin nebo na chalupách. Pobyt v přírodě dítěti přináší zážitky, poznatky, vzrušení a dobrodružství a lidské tělo čerstvý vzduch a pohyb vyžaduje, o to více pak tělo dítěte. (Zapletal, 2003)

Zapletal (2003) uvádí rozdělení vycházek a výletů. Zatímco vycházkou je myšlený krátký pobyt v přírodě po dobu 2–5 hodin, slovem výlet označuje pobyty celodenní, nejméně šestihodinové, nejméně dvakrát za měsíc bychom měli navštívit lesy.

Při kontaktu s přírodou se u dětí prohlubuje environmentální citění a získávání poznatků o ochraně přírody. Procházky u dětí rozvíjejí estetický vztah k přírodě a poskytují informace. (Uhrinová, 2011) Cíle vycházek a výletů nás motivují, může jimi být například hrad, rybník, hora, lom, ale i další zajímavá místa. Je třeba vytyčit si, zda je výlet uskutečnitelný pěšky, nebo je třeba spojit pochod s dopravním prostředkem.

Při pobytu v přírodě či vycházce je vhodné sdělit dětem cíl s poutavým názvem, který bude dětem sloužit k rozvoji vlastní fantazie a tvořivosti, každý si pod ním může představit něco trochu jiného. Je vhodné vymyslet k pochodu hry, aby i cesta byla pro děti zážitkem. Mezi nejznámější a dětmi nejoblíbenější hry patří Schovávaná, kdy se schovávají děti, a Schovávačka, při níž se schovávají předměty. Děti obecně očekávají z pobytu v přírodě silné zážitky, zajímavé činnosti, radost a vzrušení ze hry, zatímco dospělí by měli myslet i na něco více, například na posílení tělesné zdatnosti a poznání svého kraje. Program by pro děti měl být pestrý a měl by obsahovat hry, pozorování, pohybové aktivity, ruční práce, slovní hříčky a tábornické zkušenosti pro přežití v přírodě. (Zapletal, 2003)

Vycházku, které dáme bohatý a poutavý název, doplníme různými typy her, aktivit, činností a kvízů. Vždy se zaměříme na jednu stěžejní oblast, kterou prozkoumáme do hloubky, například stromy, listy, květy, rybník, město a další. Na vycházce věnujeme dostatečnou část spontánním hrám, při kterých můžeme využít zajímavých námětů přírody. Celodenní výlet můžeme obohatit zajímavým příběhem, pohádkou, legendou nebo záhadou, kterou se budeme snažit vyřešit. S dětmi se zaměříme i na věci, které do přírody nepatří. Záměrně můžeme s sebou přibalit i sáčky na nepořádek. Celý den by měly prolínat hry a měli bychom si všimnout všeho kolem sebe. (Zapletal, 2003)

Cornell (2012) popisuje čtyři přirozené kroky k vnímání přírody, které nazval jako plynulé učení, jelikož je mezi jednotlivými fázemi jisté propojení a návaznost:

1. *„Probuzení nadšení*
2. *Zaměření pozornosti*
3. *Přímý prožitek*
4. *Sdílení inspirace“* (Cornell, 2012, s. 15)

Probuzení nadšení, tedy zájem a bdělost, je prvním krokem k naučení. Zaměřená pozornost je v podstatě hluboké vědomí a tiché soustředění na samotnou přírodu. Přímý prožitek je uvědomění si smysly vjemy kolem sebe, spojení s přírodou a vstřebávání bez rušivých podnětů. Čtvrtá fáze sdílení inspirace je cestou k hlubšímu uvědomění. Jedná se o společné sdílení s druhými lidmi, upevňování a porozumění vlastním prožitkům. (Cornell, 2012) Příroda nabízí velká dobrodružství a nemusí jít vždy o cestování a daleké putování. Dobrodružství se vytváří v naší mysli. Je to napětí, které vzniká, když se chystáme k něčemu novému. Nové činnosti tedy

přinášejí dobrodružství, pocit zvědavosti a přetváří se v silné prožitky. Dobrodružství je vždy spojeno s riziky, která se prolínají všemi oblastmi. Překonávání překážek a rizik pomáhá k rozvoji osobnosti a aktivnímu objevování světa lidí i přírody. (Neuman, 1998) Přírodovědné vzdělávání je důležitou součástí socializace každého jedince. Poznávání přírody a získávání vztahu k přírodě je možné pouze tehdy, když ji děti samy budou vnímat, cítit a dotýkat se jí. (Uhrinová, 2011)

Neuman (1999) uvádí důvody, proč se člověk vzdaluje od přírody. Mezi hlavní důvody patří bydlení na sídlištích a stěhování se do velkých měst či nárůst počtu obyvatelstva. To vše přispívá k vyhledávání a touze po zážitcích, dobrodružné aktivity se z přírody přesouvají do měst, budují se parky, areály a haly, které by nabízely podobné aktivity jako sama příroda.

4.2 Pobyť v přírodě z hlediska vývoje tělesného a zdravého životního stylu

4.2.1 Správné držení těla

Pobyť v přírodě a pohyb významně prospívá správnému držení těla. Držení těla se vyvíjí od prvního roku života, následně se rozvíjí, zdokonaluje a upevňuje. Při nesprávných návycích držení těla dochází k celoživotním potížím. Na držení těla má negativní vliv dlouhé sezení, které se významně projevuje v první třídě základní školy. Držení těla ovlivňují genetické předpoklady a způsob života, který jedinec vede. Do způsobu života lze zařadit nízkou pohybovou a svalovou aktivitu. Nevhodné návyky se s věkem prohlubují a nesou s sebou zdravotní komplikace. V mateřské škole má učitel mnoho příležitostí pozorovat dítě v mnoha situacích a všimnout si pohybů, postojů, které dítě vykonává a jak je vykonává. Pasivní způsob života společnosti má za následek, že koncem první třídy má více než 70% dětí vadné držení těla. Pro správné držení těla je důležitá svalová síla a svalová flexibilita. Základem je rovnováha mezi svaly posturálními, které zabezpečují vzpřímenou polohu, jsou statické a mají tendenci se zkracovat, a svaly fázičnými, tedy dynamickými, které pracují krátkodobě, rychle se unaví a ochabují. (Dvořáková, 2000)

Dle Dvořákové (2000) se správné držení těla vyznačuje:

- „ – vzpřímeným postavením hlavy, kdy brada svírá s krkem přibližně pravý úhel,*
- ramena jsou stažena dolů a do šířky, hrudník vyklenut, lopatky neodstávají,*

- *břišní stěna je zatažena, nepřečnivá před hrudník, nebo ji dítě dokáže zatáhnout,*
- *bederní prohnutí je přiměřené,*
- *nohy stojí souměrně, kolena se dotýkají, paty nejsou vybočeny,*
- *při pohledu zezadu nebo v poloze předklonu jsou ramena, lopatky a jamky nad hýžděmi souměrné, jedna strana není výše“ (Dvořáková, 2000, s. 27)*

Mezi příčiny vadného držení těla patří ochablé svaly předpátevní a zkrácené svaly šíjové, které způsobují a prohlubují krční lordózu, záklon či předsun hlavy. Zkrácené horní svaly trapézové (jejich část) způsobují zvednutá ramena a ve spolupráci se zkrácenými svaly prsními je předsunují vpřed. Na uzavřeném propadlém hrudníku se podílí ochablé svaly zad (oblast lopatek) a vedou ke zvětšení hrudní kyfózy. Ochablé svaly břišní a hýžděvé spolu se zkrácenými svaly v oblasti beder a zkrácenými ohybačemi kyčlí způsobují špatné postavení pánve, zvětšují bederní prohnutí a uvolňují vystouplou břišní stěnu. Zkrácené svaly zadní strany nohou ovlivňují postavení pánve a ochablé svaly plosek nohou vedou k plochým nohám. (Dvořáková, 2000) Fyzická zdatnost klesá u všech věkových kategorií. Děti, které nejsou zvyklé na pohyb, jsou často brzy unavené. Z lenosti si volí složitější terén, trasy přes kořeny, spadané klády a bláto jen z toho důvodu, aby nemusely udělat pár kroků navíc. Bohužel většinou na stejném místě spadne několik dětí, jelikož je nenapadne místo obejít. (Kopecká a kol., 2005)

4.2.2 Správné oblečení

S problémy nedostatečného oblečení u dětí se potýkají všechny učitelky mateřských škol. Rodiče v dobré vůli dávají dětem do školky hezké oblečení a pak se zlobí, když jsou děti umazané. A přitom jsou na tuto potíž několikrát upozorňovány. Nejednou jsem se setkala se situací, že některé z dětí spadlo do bláta a brečelo, že se maminka bude zlobit. Samozřejmě všechny rodiče nejsou stejní. U dětí pozorujeme, že se bojí umazat, protože vědí, že mají na sobě něco hezkého. Kopecká a kol. (2005) uvádí, že děti jsou často nevhodně oblečené a už po chvilce venku se klepou zimou. U starších dětí pozorujeme, že si na výlet ani na delší pobyt venku nepřinesou svačinu. Místo toho mají peníze, ale svačinu si nemají kde koupit. Malé děti naopak nosí velké zásoby jídla od maminek a často je ani neunesou.

4.2.3 Otužování a otužilost

Otužování je postup, při kterém se zvyšuje schopnost organismu přizpůsobit se výkyvům určitých faktorů okolního prostředí bez škody. Otužilost je schopnost člověka vypořádat se díky fyziologickým funkcím s nepříznivými fyzikálními podmínkami. Nejznámější je způsob přizpůsobování se výkyvům teploty ovzduší. Otužování by mělo být všestranné, jelikož člověk není nikdy vystaven pouze jedinému vlivu. Jestliže podnět působí dlouhodobě nebo opakovaně v pravidelných intervalech, pak si organismus dokáže na změny postupně navyknout. Otužování je věc dlouhodobá, mělo by se provádět ve všech ročních obdobích a po celý život. Dbáme na individualitu každého dítěte a postup otužování musíme upravit na míru každému jedinci. Záleží nám na tom, aby bylo otužování pro děti hrou a zábavou a aby byl mezi učitelem a dítětem přátelský vztah. (Štaifová, 1989)

Pobyt v přírodě a dýchání čerstvého vzduchu má velký zdravotní význam. V přírodě je vzduch jinak teplý a jinak vlhký než v uzavřených prostorech, tělo se musí podmínkám, kterým je vystaveno, přizpůsobovat. Dítě by mělo být venku alespoň 3 hodiny denně, a to v každém ročním období. Je samozřejmé, že v létě by se měl tento čas ještě prodloužit. Časový rozsah lze rozdělit do kratších úseků pro děti přijatelnějších. Pobyt v přírodě bude lákat nejvíce děti, které se pohybují samostatně. Dítě nebude bavit příliš dlouhé vysedávání v parku nebo naopak nekonečně dlouhé procházky. Procházky v přírodě dětem lze zpestřit střídáním běhu a chůze, různými poskoky a upozorňováním na věci kolem nás. S otužováním lze začít již od kojeneckého věku pravidelným přísunem čerstvého vzduchu, vyvětranými místnostmi, kde se dítě nachází, trávením času v přírodě, ponecháváním dítěte delší dobu bez oblečení (například před koupáním), otužováním pomocí vody. V předškolním věku se dítě osamostatňuje a otužování se může lehce stát jeho celoživotním návykem. Dítě si spojuje tělesnou výchovu s radostnými zážitky, proto je potřeba ozvláštnit pobyt v přírodě hrou, rytmickými činnostmi a cviky s náčiním. Využíváme kontrastu, abychom děti komplexně zatěžovali a zaujali činnostmi. Dbáme na osobní hygienu a na dostatečný odpočinek. Regenerace těla a relaxační činnosti v přírodě významně prospívají ke správnému vývoji jedince. (Štaifová, 1989) V mateřských školách je nutné dbát na dostatečné větrání a kontrolu oblečení, které mají děti na sobě, zda se nepotí či se naopak neklepou zimou. Je důležité si s dětmi povídat o tom, jak se cítí, a to nejen z hlediska psychologického, ale i tělesného.

4.3 Shrnutí teoretické části

Předškolní věk je období, kdy je dítě nejvíce vnímavé ke svému okolí ve všech oblastech a je připravené získávat informace pro jeho další rozvoj. Tvořivost je v tomto věku u dětí na vrcholu a je nezbytné ji rozvíjet, jelikož je prostředkem ke komunikaci se světem a souvisí se schopností prosadit se. Tvořivé schopnosti jsou prostředkem k přizpůsobení se okolnostem, umožňují improvizovat a vyrovnat se s nečekanými situacemi. Děti se učí přijímat role, vyrovnávají se s jistým řádem a režimem a učí se být samostatné, za své jednání zodpovědné a otevřené k poznávání zákonitostí života. Dnešní doba je velmi bohatá na možnosti her, hraček a pomůcek. Někdy je však lepší ponechat materiální věci stranou a pracovat pouze s tím, co nabízí mysl dětí. Kreativní nápady a jednání dětí nesmíme nikdy opomenout, naopak je žádoucí, abychom je podporovaly vhodnými rozhovory, příjemnou a uvolněnou atmosférou a zaměřením se na vnitřní prožívání dítěte a jeho city. Pobyt v přírodě a seznamování se s okolním světem je pro děti lákavé a životně důležité. Příroda děti obohacuje svou pestrostí a krásou, proto je nutné, aby v ní děti trávily dostatek času. Čas strávený v přírodě dětem přináší duševní pohodu, pohybovou aktivitu, s níž souvisí posílení imunity a otužování, ty mají za následek nižší nemocnost a lepší obranyschopnost organismu. Pobyt v přírodě vede ke správnému držení těla a k využívání všech smyslů. Příroda je prostředkem k pochopení souvislostí a vycházky či výlety poskytují čas k budování prvních dětských přátelství. V přírodě učíme děti naslouchat, cítit a potlačovat uspěchanost či časový nátlak. Umožňujeme jim co nejintenzivnější prožitek, uvolnění a spontánní hru. Rodiče, prarodiče, učitelé a vychovatelé jsou v životě dítěte první lidé, kteří jsou pro děti vzorem. Závisí na nich správný vývoj dětí, předkládají dítěti názory a vzorce chování, dítě je napodobuje a přijímá. Čas strávený v přírodě s rodinou a blízkými lidmi může být pro dítě celoživotním zdrojem inspirace a vzpomínek.

5 Praktická část

5.1 Charakteristika institucí, v nichž byla realizována praktická část bakalářské práce

Mateřské školy

1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Předškolní vzdělávání je v této mateřské škole poskytováno na dvou místech. Obě budovy jsou umístěny v okrajové části města, v blízkém okolí se nachází les a park. Hlavní budova mateřské školy je vícepodlažní a mimo prostory mateřské školy se zde nachází i obecní knihovna a nájemní byty. V přízemí se nachází kuchyně mateřské školy a kancelář vedoucí jídelny. V prvním patře se nachází dvě samostatné třídy, každá pro 25 dětí. U tříd je příslušenství – stálé ložnice, dílničky, toalety a umývárny a společná herna. Jídlo se z prvního patra převáží pomocí nákladního výtahu. Mateřská škola má svou vlastní zahradu s pískovištěm a domkem pro zahradní hračky. Třetí třída předškolních dětí se nachází v budově základní školy s kapacitou 28 dětí.

V této **homogenní třídě předškolních dětí** byla realizována praktická část bakalářské práce pod vedením paní učitelky se 6letou praxí (druhá paní učitelka ve třídě má 3letou praxi). Kapacita třídy je aktuálně naplněna v počtu 25 dětí. Prostory pro předškolní vzdělávání mají v budově základní školy samostatný vchod. Děti mají k dispozici velkou místnost s prosklenými okny, která slouží jako třída, zároveň jako herna i ložnice (lehátko se denně rozkládají). Děti se stravují v jídelně pro základní školu, kde mají umístěné malé stolky a židle. K pohybovým hrám paní učitelky mateřské školy využívají tělocvičnu základní školy a školní zahradu. Do tělocvičny chodí děti předškolního věku s paní učitelkou každé úterý na 2 hodiny. Předškolní třída má možnost využívání multimediální učebny s interaktivní tabulí. Navštěvují ji jednou až dvakrát za měsíc. Umývárna a toalety jsou od třídy odděleny krátkou chodbou se šatnou. Třída je vybavena především dřevěnými hračkami s prvky montessori. Velká část her a činností je výrobkem samotných učitelek, které jsou velmi kreativní a tvořivé. Mnoho her rozvíjí u dětí jemnou motoriku pomocí přírodních materiálů – hledání tvarů v písku, přelévání vody, poznávání předmětů podle smyslů. Děti mají ve třídě koberečky, které při volných hrách ohraničují jejich prostor a soukromí. Ve třídě je umístěno několik knihovniček s atlasy, obrázkovými knihami, mapami a hmatovými

knihami. Provozní doba této třídy je v době od 6:15 do 16:15. Povinné předškolní vzdělávání se zde uskutečňuje denně v čase od 7:55 do 11:55. V současné době je třída naplněna v počtu 25 dětí. Věk dětí je 5–6 let. Počet dětí ve třídě je 14 chlapců a 11 dívek. Odklad docházky nemá žádné z dětí. Nachází se zde jeden chlapec s diagnostikovaným ADHD.

2. Mateřská škola (heterogenní třída)

Mateřská škola se čtyřmi heterogenními třídami ve věku dětí 3–7 let je umístěna na okraji velkého města. Mateřská škola je s celodenním provozem otevřena v čase od 6:30 do 16:30. V jedné ze čtyř heterogenních tříd byly realizovány některé z aktivit paní učitelkou se 7letou praxí.

Heterogenní třída je v současné době naplněna v počtu 26 dětí. Věk dětí je 3–7 let. Počet dětí ve třídě je 16 chlapců a 10 dívek. Nejmladší dítě třídy dovršilo v listopadu 2019 věku 3 roky. Ve třídě se v rámci inkluze nachází asistentka pedagoga. Třídu navštěvuje chlapec s tělesným omezením (DMO), který potřebuje dopomoc při sebeobsluze, udržení rovnováhy a pohybových činnostech. Jeho mentální úroveň a vývoj řeči je na úrovni vrstevníků.

3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Mateřská škola se nachází v centru velkého města. Aktuální kapacita mateřské školy je 66 dětí rozdělených do třech homogenních tříd. K mateřské škole přiléhá zahrada s herními prvky. Mateřská škola je zapojena do projektu Příroda ve školce, proto je vybavení zahrady doplněné o prvky environmentální výchovy. Zástupkyně ředitelky této mateřské školy s 33letou praxí v oboru je zároveň učitelkou v jedné ze tříd. V této mateřské škole nebyly aktivity realizovány, ale byly podrobně zkonzultovány s paní zástupkyní s 33letou praxí a s ostatními učitelkami mateřské školy.

Základní školy

1. Základní škola (1. třída)

Základní škola se nachází v klidné oblasti velkého města. Základní škola se věnuje vzdělávání nadaných žáků i žáků s podpůrnými opatřeními. Zaměřuje se na ekologickou výchovu. Učebny jsou moderně vybavené, při výuce se využívá tradičních i alternativních metod. Základní škola má celkem 9 ročníků, každý ročník je rozdělen na třídy A, B. V 1. třídě se nachází 22 dětí, z toho 10 dívek a 12 chlapců. Ve třídě

se nevyskytuje žádné dítě s IVP, dítě s podpůrným opatřením či dítě nadané. V této 1. třídě byly realizovány některé z aktivit praktické části bakalářské práce paní učitelkou s 3letou praxí.

2. Základní škola (2. třída)

Základní škola se nachází v malém městě, poskytuje všech 9 ročníků vždy po jedné třídě. Součástí je mateřská škola, školní družina a školní jídelna. Ve 2. třídě základní školy byly realizovány některé z aktivit začínající paní učitelkou, která nyní učí druhým rokem. Paní učitelka aktivity realizovala jako skupinovou práci. V současné době je třída naplněna v počtu 12 dětí z toho 10 je chlapců a 2 jsou dívky. Ve třídě se nachází chlapec s IVP z důvodu narušené komunikační schopnosti, ta se u realizovaných činností nijak neprojevovala, žák pracoval s ostatními dětmi.

6 Aktivity pro tvořivé poznávání přírody

Praktická část je rozdělena do 10 aktivit, které se vážou k tématu přírody. K některým aktivitám jsou vytvořeny obrázkové karty. Aktivity zprostředkovávají poznávání přírody, jsou srozumitelně popsány a nabízejí několik variant, jak je lze využít. Při jejich tvorbě jsem čerpala především ze svých praktických zkušeností z různých mateřských škol. Vnímala jsem potřebu zprostředkovat všem dětem přírodu zábavnou formou tak, aby je oslovila a obohatila. Dětem z vesnic a malých měst bude většina těchto aktivit bližší a pochopení potřeb zvířat či problematika pěstování a získávání plodin bude na jiné úrovni než u dětí, které žijí v centrech velkých měst. Některé z aktivit vyžadují předchozí přípravu dětí, dostatek času na pochopení, diskuzi nad tématem či v nejlepší případě skutečný kontakt s přírodou či zvířetem. Hry jsou určeny především k realizaci v přírodě, jelikož hlavním cílem této práce je zprostředkovat dětem živou i neživou přírodu, poukázat na rozmanitost a pestrost přírody a budovat v dětech pozitivní vztah k životnímu prostředí. Zároveň se tyto hry dají snadno uzpůsobit i do jiných prostředí. Obměnou hru lze využít u dětí různého věku.

Název bakalářské práce hovoří pouze o předškolních dětech, nicméně po konzultacích s učitelkami mateřských škol jsem se rozhodla aktivity realizovat i v první a druhé třídě základní školy, důvodem byla především náročnost aktivit a rozsah využití. Pro děti prvních a druhých tříd základních škol jsou činnosti vhodné k učení i k opakování. Výhodou je zábavnost a snadnost realizace činností pro paní učitelku. Některé z her vyžadují pečlivé vysvětlení a jsou náročnější na pochopení pravidel, ale jejich pochopení a vyzkoušení dětem přináší zážitky. Realizace aktivit má za cíl vzbuzovat v dětech zájem o okolní prostředí a probouzet zvědavost. Dále vést děti k pozorování a k schopnostem improvizace, které jsou podnětem pro tvořivé a kreativní nápady dětí.

Při tvorbě činností jsem vycházela z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2018). Činnosti korespondují s klíčovými kompetencemi (kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, sociální a personální kompetence, činnostní a občanské kompetence) se vzdělávacími oblastmi (dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět) a naplňují dílčí vzdělávací cíle a očekávané výstupy těchto vzdělávacích oblastí.

6.1 Kdo tudy šel?

Cíle: Dítě rozliší obrázky ptáků a savců. Dítě rozliší stopy ptáků a savců. Dítě dokáže ptáky i savce pojmenovat.

Pomůcky: dvojice kartiček se stopou a obrázkem zvířete (kačer, čáp, pes, srna, divoké prase, jelen, slepice, kůň)

Počet dětí: 28 dětí

Věk dětí: 5–8 let

Počet dospělých osob: 1–2

Motivace: „Už se vám, děti, někdy stalo, že jste šláply do bláta? A vzpomenete si, co v tom blátě potom zůstalo? Ano, byl to otisk vaší boty. Ale co se stane, když do takového bláta šlápne třeba srnka, zůstane tam po ní také otisk boty?“

„Pojďme se podívat, jaké stopy by zanechala jednotlivá zvířátka.“

Popis činnosti: Desky obsahují kartičky s rozměry 8 x 8 cm. Kartiček je celkem 16. Jsou uspořádané do dvojic. Na pravé straně nalezneme zvířátka, se kterými by se děti mohly v přírodě běžně setkat. Na levé straně vidíme stopy těchto zvířátek. Kartičky jsou malé, proto je můžeme nosit stále u sebe na procházkách a výletech, díky zalaminování jsou odolné vůči nepříznivému počasí.

Varianty:

1. Při procházce jistě nalezneme nějaké stopy ať už v písku, blátě či ve sněhu, pokusíme se přijít na to, jaké zvířátko tu stopu mohlo zanechat.
2. S kartičkami můžeme pracovat i ve třídě. S dětmi si můžeme o jednotlivých zvířátkách povídat. Na kartičky se může vztahovat další diskuze, jaká zvířátka bychom ještě mohli v přírodě potkat a jakou by zanechávala stopu či jakou stopu by zanechal člověk. S dětmi můžeme zkoušet otisky prstů, rukou, nohou.
3. Povídáme si s dětmi o tom, kde mohou jednotlivá zvířátka spatřit, zda se řadí mezi domácí zvířata, jak se nazývají členové zvířecí rodiny, čím se tato zvířata živí, jak se pohybují.
4. Kartičky můžeme využít ke hře pexeso, děti si tak lépe zafixují stopy jednotlivých zvířátek.

5. Kartičky stop rozmístíme v přírodě (zahrada, hřiště, park), každému z dětí přidělíme jedno zvíře (obrázek zvířete dostane dítě do ruky), v přírodě se k němu snaží najít stopu (kartičky stop i zvířata vytiskneme ve větším množství, aby se jednotlivá zvířata mohla opakovat).

Tuto variantu, lze hrát i v obměnách.

- a) Dítě dostane stopu a hledá k ní zvíře.
- b) Dítěti se zvíře i stopa předem ukáže, musí si její tvar zapamatovat.
- c) Hru lze hrát i ve skupinách.
- d) Dítě k sobě hledá kamaráda, který má stejné zvíře a stopu – porovnávají, zda oba našli správnou dvojici.

6.1.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Aktivita byla realizována ve třídě předškolních dětí ve věku 5–6 let při dopoledním pobytu v přírodě. Využila jsem mnou uvedenou motivaci, která u dětí vedla k diskuzi. Děti při diskuzi zmiňovaly, kde stopy viděly a pojmenovávaly členy zvířecí rodiny, Sdělovaly, kde mohou jednotlivá zvířata spatřit. Někteří chlapci bystře zareagovali a zmínili i stopy aut na silnici. Paní učitelka s dětmi začala stopou koně, kterou využila při výtvarných aktivitách u tématu sv. Martina. Z kartiček jsem dále vybírala další stopy, které jsem dětem ukazovala. Děti měly za úkol poznat, jakému zvířeti stopa patří. Nejdříve jsem zvolila stopu koně, psa, slepice, kačera a čápa. Bylo zajímavé pozorovat, že děti stopy přiřadily správně, ale ve chvíli, kdy jsem jim položila stopu slepice a čápa vedle sebe, začaly váhat. Šla jsem s dětmi kolem oplocené zahrady starého rodinného domku a všimly jsme si, že jsou na dvorku slepice. Děti ihned zareagovaly a podle otisku v blátě poznaly stopu. Při této příležitosti jsme slepice počítaly, hledaly jsme kohouta a říkaly jsme si, proč má slepice malý kroužek na jedné noze. Děti další stopy poznaly bez obtíží. Paní učitelka rozdělila děti do skupin po 3–4 dětech a rozmístila kartičky v přírodě (každá dvojice byla vytištěná 4krát, aby měla každá skupinka možnost najít všechny dvojice kartiček). Děti ve skupinkách hledaly správné dvojice. Byly hrou zaujaty, ale váhaly při hledání stopy jelena a srny. Děti jsem motivovala a poradila jim, že jsou stopy těchto dvou zvířátek hodně podobné,

ale liší se velikostí. Zpětně jsem se děti doptávala, jestli je větší jelen, nebo srna. Po tomto objasnění si děti dokázaly poradit velmi dobře. Děti dokázaly bez obtíží rozlišit stopy ptáků a stopy savců. Děti při hře vypadaly spokojeně, skupinová práce je bavila, hra pro ně byla úplně nová.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Dle jejího názoru je aktivita vhodná i k nejmenším dětem a dle potřeby se dá upravit, aby zaujala děti 3leté i 6leté. Je vhodné tuto aktivitu zařadit například k celému ročnímu období zimy. Během třech měsíců je možné s dětmi obsáhnout všechna zvířata a jejich stopy od nejlehčího po nejtěžší. Je vhodné realizovat činnost především v přírodě, kde děti mohou vyhledávat skutečné stopy. Pro děti 1. i 2. třídy ZŠ je tato činnost vhodná k opakování a ke zpestření hodin prvouky, která se snadno může z prostředí třídy přesunout do přírody. Aktivita u všech dětí rozvíjí vztah k přírodě, péči o zvířata a všímání si svého okolí. Je vhodnou hrou, jak děti v přírodě zaujmout.

Reflexe 1. Základní škola (1. třída)

Paní učitelka využila hodinu prvouky, aby s dětmi zrealizovala tuto činnost při pobytu v přírodě. Zvolila u dětí vlastní motivaci a otiskla svou botu do písku. Následně každé dítě vytvořilo svůj otisk, což vedlo k diskuzi, proč nejsou otisky všech dětí stejné a jak jsou na tom zvířátka. Děti zkoušely do písku klacíkem kreslit, jak by mohla vypadat stopa jiných zvířat – každé dítě si zvolilo zvíře dle sebe. U chlapců se často objevovala stopa psa a u dívek stopa koně. Paní učitelka dětem nabídla škálu těchto osmi zvířat a každé z dětí zkusilo některou ze stop nakreslit. S výjimkou stop čápa a slepice, které u dětí vypadaly stejně, dokázaly děti nakreslit stopy všech zvířat z paměti. Obrisy stop vyrytých v písku vypadaly hezky a děti si je s radostí prohlížely. Každé z dětí dostalo kartičku s obrázkem zvířete a hledalo mezi kamarády odpovídající stopu v písku. Aktivita děti zaujala, jelikož pro ně byla nová a byla realizována v přírodě. Paní učitelka se zmínila, že by ráda tuto činnost v obměně vyzkoušela s dětmi i v období zimy, kdy by děti hledaly stopy ve sněhu.

Reflexe 2. Základní škola (2. třída)

Paní učitelka realizovala činnost jako skupinovou práci. Skupiny byly vytvořeny náhodně (taháním barevného dřívka). Paní učitelka s dětmi realizovala činnost ve třídě na koberci. Každá skupina si našla svůj koutek, kde přiřazovala název zvířete, stopu

zvířete a obrázek zvířete k sobě. Děti si pletly stopu jelena a srny a také slepice a čápa. Činnost jim šla velmi rychle. Paní učitelka zkontrolovala práci dětí. Pokud viděla chybu, zmínila se, že to není úplně v pořádku. Děti se zamyslely, správnost prodiskutovaly a dokázaly chyby napravit. Dle paní učitelky byli žáci u činnosti velmi hodní a pozorní, jelikož rádi pracují ve skupinách mimo lavice. Činnost pro ně byla nová a velmi pestrá. Paní učitelka s dětmi realizovala další doplňující aktivity, děti skládaly zvířata podle abecedy, podle velikosti, sdělovaly si celá jména zvířat a diskutovaly o výskytu zvířat ve volné přírodě.

6.2 Listnaté stromy a keře

Cíle: Dítě rozliší stromy a keře. Dítě pozná národní strom lípu podle květu, plodu i tvaru listu. Dítě pojmenuje všechny plody na obrázcích. Dítě pojmenuje všechny stromy, na kterých se plody vyskytují. Dítě pozná stromy a keře z obrázků v přírodě.

Pomůcky: dvojice kartiček s listem a plodem jednotlivých stromů/keřů (lípa, javor, ořech, angrešt, dub, kaštan, buk, rybíz, borůvčí, malina)

Počet dětí: 28 dětí

Věk dětí: 6–8 let

Počet dospělých osob: 1–2

Motivace: „Milé děti, listnatých stromů je mnoho druhů, některé rostou raději samy, jiné mají své kamarády blízko u sebe. Některé stromy mají listy pěkně zaoblené, jiné ostré a zubaté. Některé stromy jsou vysoké, jiné zase nízké. Jsou úkrytem pro mnohá zvířátka, v jejich kmenech žijí ptáci, v kořenech se skrývají hlodavci, také listy jsou domovem mnoha broučků a larev.“

„Poznáš, který list patří k těmto plodům? Dokážeš v přírodě takový list najít?“

Popis činnosti: Desky obsahují kartičky s rozměry 8 x 8 cm. Kartiček je celkem 20. Jsou uspořádané do dvojic. Na pravé straně nalezneme plody, které se v přírodě běžně vyskytují. Na levé straně vidíme jednotlivé listy náležící příslušnému plodu. Kartičky jsou malé, proto je můžeme nosit stále u sebe při procházkách a výletech, díky zalaminování jsou odolné vůči nepříznivému počasí.

Varianty:

1. Při procházce v přírodě jsou stromy/keře všude kolem nás. My se zaměříme na stromy listnaté a keře. Každý strom/keř má své listy a plody, navzájem se odlišují kůrou, výškou i tvarem. Pomocí kartiček můžeme jednotlivé stromy/keře v přírodě vyhledávat.
2. Povídáme si s dětmi o ročním období.
3. Pojmenováváme si s dětmi, co se nachází na obrázcích. Jak se strom jmenuje, kde roste, jak vypadají jeho plody – jaké jsou na dotek, na jaké písmeno název stromu začíná, vytleskáváme jeho název na slabiky, hledáme písmeno ve slově. Například: „Na jaké písmeno začíná slovo kaštan? Je ve slově kaštan písmeno Š? Pokud ano, tleskni, pokud ne, netleskej.“
4. Při vycházce do parku se zaměříme na stromy/keře, které v něm rostou. Rozdáme dětem kartičky s tvary listů (pouze těch listů, které se v konkrétním parku nachází). Děti jednotlivě či ve skupinkách hledají odpovídající tvary listů. Z jednotlivých listů mohou vytvářet obrázky (každá skupinka vytvoří obrázek z jiných tvarů listů).
5. S kartičkami můžeme pracovat i ve třídě. S dětmi si můžeme o jednotlivých stromech/keřích povídat.
6. Kartičky můžeme využít ke hře pexeso, děti si tak lépe zafixují druhy listů a plodů.

6.2.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Ve třídě předškolních dětí jsem tuto činnost z důvodu náročnosti zařadila až při odpolední individuální práci. Z listnatých stromů jsem pro děti vybrala buk, dub a kaštan. Z keřů jsem zvolila borůvčí. Listy a plody těchto stromů jsou velmi odlišné, děti dokázaly plody pojmenovat a zvládly je k listům přiřadit bez obtíží. Postupně jsem činnost vyzkoušela s 10 dětmi. U čtyřech chlapců jsem upozorovala zájem v činnosti pokračovat, proto jsem přidala i lípu a ořech. Ořech chlapci poznali a zvolili k němu správný list. Lípu podle květu nepoznal nikdo. Cítila jsem potřebu dětí s lípou seznámit blíže. V kroužku jsem děti s tímto národním stromem seznámila, řekly jsme si, jak ho v přírodě poznají, že má listy ve tvaru srdce, že květ lípy opílují včely a vytvářejí z něho lipový med a že z něj lze vařit léčivý čaj. Bylo by vhodné dětem

přinést lipový med na ochutnání nebo bychom si mohly společně nasbírat květy lípy, usušit je a uvařit si lipový čaj. Tuto část jsem bohužel neměla příležitost zrealizovat. Nicméně jsem za zjištění velmi ráda a při další příležitosti této aktivity využiji lipový med či čaj jako motivaci. Po individuální práci s dětmi jsem na stolečku ponechala rozložených těchto pět dvojic obrázků (buk, dub, lípa, kaštan, borůvčí), zajímalo mne, zda si jich děti všimnou. Po několika minutách si k pexesu sedly dvě dívky, které ho dohrály až do konce. Myslím si, že je pro děti tato činnost poměrně složitá a je třeba ji rozplánovat do více dní. Je vhodné začít například dvěma nebo třemi plody a postupně další plody přidávat. Vhodné je činnost provázat s názornou ukázkou či jinou aktivitou a ideálně ji několikrát v obměnách opakovat.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Dle paní učitelky je činnost zvládnutelná pro děti předškolní, jak je psáno v návrhu. Děti mladší by tato činnost pravděpodobně nezaujala. S dětmi mladšími je možné realizovat některé úkoly výše popsané. Děti mladší by měly zvládnout rozpoznat plody některých stromů na obrázku – kaštan, žalud, ořech, malina. Pro děti předškolního věku je tato aktivita vhodná a je zčásti přípravou na hodiny prvouky na základní škole. Obrázky jsou rozpoznatelně nakreslené a děti by neměly mít potíže s rozpoznáním plodů a listů. Je vhodné začít například třemi vybranými stromy/keři a v průběhu času (nejlépe období podzimu) další stromy/keře přidávat. Aktivita by byla u dětí vhodná k rozvíjení smyslů – poznávání plodu podle hmatu, zraku, některé podle chuti. Z toho důvodu by paní učitelka volila jako motivaci ochutnávku ovoce – borůvek, malin, angreštu a rybízu. K poznávání podle hmatu by sloužila hra s přírodninami umístěnými pod dekou a jejich následným prohmatáváním. Dítě přírodninu pozná a vybere jeden z obrázků, který jí odpovídá. Činnost má v mateřské škole své místo a nejvhodnější je realizovat ji přímo v přírodě.

Reflexe 1. Základní škola (1. třída)

Paní učitelka využila tuto aktivitu s dětmi k opakování. Děti měly již toto téma probrané, hrály pexeso ve trojicích a nedocházelo k omylům. Největším překvapením pro děti bylo, co na kartičkách bude, jelikož je předem nikdy neviděly. Listy angreštu a rybízu přinesla paní učitelka ze zahrádky jako ukázkou, protože je v rámci předmětu prvouky neprobíraly. Dětem pexeso nečinilo žádné obtíže, aktivita pro ně byla

jednoduchá a rychlá. Paní učitelka byla s opakováním spokojená a tuto činnost vidí jako vhodnou k opakování i k samotnému učení do hodin prvouky.

Reflexe 2. Základní škola (2. třída)

Paní učitelka s dětmi využila tuto aktivitu k opakování učiva prvouky na podzim, kdy se žáci s těmito přírodninami mohou setkat v přírodě. Aktivita sloužila k procvičení a opakování již získaných vědomostí. Před samotnou aktivitou paní učitelka s dětmi diskutovala o ročním období a o stromech nacházejících se blízkém okolí základní školy. Děti byly náhodně rozděleny do skupin (podle barvy vylosovaného dřívka). V rámci hodin prvouky probíraly dub, buk, lípu, kaštan a javor. Z výuky děti neznaly angrešt a rybíz, tyto plody jim činily obtíže. Některé z dětí podle obrázku nepoznaly angrešt vůbec a podle paní učitelky tento plod vůbec neznají. Děti pracovaly ve skupinách na zahradě za budovou školy, kde měly za úkol přiřadit název plodu, obrázek plodu a list plodu k sobě. Poté hledaly k obrázkům plodů skutečné listy (v blízkém prostředí základní školy se z uvedených stromů/keřů nacházel pouze javor). Dětem šla činnost velmi dobře a rychle. Děti upozorňovaly na nesprávnost názvu kaštan a stále opakovaly, že je to jírovec. Po příchodu do třídy měly děti za úkol do sešitu prvouky napsat název stromu, nakreslit jeho list a plod. V době přestávky mělo několik dětí zájem o hraní pexesa s těmito kartami, paní učitelka jim to umožnila. Paní učitelka aktivitu vnímá jako velmi dobře uplatnitelné v rámci hodin prvouky, ráda by činnost vyzkoušela i jako samostatnou práci. Děti se při aktivitě dokázaly soustředit a byly klidné.

6.3 Co se stane, když rozkrojíš jablíčko?

Cíle: Dítě sdělí, co je zdravá a nezdravá strava. Dítě rozliší ovoce a zeleninu. Dítě dokáže říci, kde ovoce/zelenina roste: na stromě, nad zemí, pod zemí. Dítě přiřadí rozkrojené ovoce a zeleninu k jeho celku.

Pomůcky: dvojice kartiček s ovocem/zeleninou vcelku a s rozkrojením (jablko, hruška, švestka, třešeň, broskev, jahoda, rajče, paprika, okurek, cibule, brambor, mrkev)

Počet dětí: 28 dětí (skupiny po čtyřech dětech)

Věk dětí: 3–6

Počet dospělých osob: 1

Motivace: „Už jsi někdy přemýšlel, co je uvnitř jablíčka? A co stane, když takové jablíčko rozkrojíš?“

Popis činnosti: Desky obsahují kartičky s rozměry 8 x 8 cm. Kartiček je celkem 24. Jsou uspořádané do dvojic. Na pravé straně nalezneme ovoce a zeleninu v celku. Na levé straně vidíme toto ovoce a zeleninu rozkrojené. Kartičky jsou malé, proto je můžeme nosit stále u sebe při procházkách a výletech, díky zalaminování jsou odolné vůči nepříznivému počasí.

Varianty:

1. Vhodné využití je například k tématům ovoce a zeleniny, k tématu sázení či k tématu bacilů a nemocí. Učíme děti rozeznávat ovoce a zeleninu.
2. S dětmi si můžeme toto ovoce/zeleninu nakrájet i ve skutečnosti, povídat si o tom, z čeho plody rostou.
3. Ochutnávka skutečného ovoce a zeleniny, povídáme si o tom, jakou má ovoce/zelenina chuť, barvu a tvar.
4. Poznáváme ovoce a zeleninu podle hmatu.
5. S dětmi si ovoce/zeleninu rozdělíme podle toho, kde roste – na stromě, nad zemí, pod zemí.
6. S dětmi si povídáme o práci na zahradě, jak se o ovoce/zeleninu staráme. Co děláme se zbytky ovoce/zeleniny, kterou nesníme. Co lze z ovoce/zeleniny vařit. Kde se vzala zelenina v obchodě.
7. S dětmi si vypěstujeme vlastní ovoce/zeleninu.
8. Povídáme si o tom, proč ji tolik potřebujeme.
9. Kartičky můžeme využít ke hře pexeso, děti si tak lépe zafixují jednotlivé plody.

6.3.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Paní učitelka s dětmi započala aktivitu krájením skutečného ovoce a zeleniny. Děti společně s paní učitelkou rozkrojily jablko a krajíc chleba. Diskutovala jsem s dětmi o tom, jaký je rozdíl v tom, když je jablíčko celé a když je napůl, a využívaly jsme

všech smyslů. Jak jablko vnímáme zrakem – jeho barvu, velikost, poškození, také hmatem – je hladké, drsné. Rozkrojené jablko vnímáme i čichem – voní, hmatem – je lepkavé, protože jablečná šťáva je sladká. Na závěr všechny děti jablíčko ochutnaly a poznaly ho i chutí. Poté následovala aktivita s kartičkami. Děti seděly v kroužku a pojmenovávaly ovoce i zeleninu na kartičkách, skládaly k sobě celek a rozkrojenou část, třídily do skupin ovoce a zeleninu, tvořily nadřazené pojmy. Vytvářela jsem na koberci pomocí kartiček dětem řady, ve kterých hledaly chyby. Například jsem vytvořila řadu: broskev, jablko, jahoda, mrkev, švestka, třešeň a děti hledaly, kde je v řadě chyba. Diskutovaly, co do ní nepatří a proč. Děti rozdělovaly ovoce i zeleninu podle toho, kde roste – na stromě, nad zemí, pod zemí. Na závěr jsme několik druhů ovoce a zeleniny vytleskávaly dle počtu slabik. Všechny děti poznaly, co se na obrázku nachází, činnost dětem nedělala žádné obtíže, byla pro ně jednoduchá. Ochutnávka ovoce a poznávání smysly bylo pro děti výbornou motivací. Myslím si, že by bylo vhodné umožnit dětem návštěvu ovocných sadů, kde by děti viděly, jak ovoce roste, či s dětmi realizovat sběr brambor a podobné činnosti. Pro děti z měst je tato aktivita náročnější, jelikož se s ovocem i zeleninou setkávají pouze v obchodech.

Reflexe 2. Mateřská škola (heterogenní třída)

Paní učitelka využila aktivitu k hromadné činnosti v heterogenní třídě. U nejmenších dětí je vhodné vést nad kartičkami diskuzi. Zmínila, že je vhodné aktivitu doplnit o otázky: Které ovoce a zeleninu máš rád/a? Které ovoce/zelenina ti chutná/nechutná? A dále by bylo vhodné již nad kartičkami rozvíjet u dětí znalost barev. U starších dětí jsou vodné otázky typu: Kde ovoce/zelenina roste? Roste toto ovoce/zelenina i v České republice? Jak se k nám dostane? Ve kterém ročním období dané ovoce/zeleninu sklízíme? U starších dětí lze rozvíjet i přídavná jména. Jaké je jablko: sladké, voňavé, šťavnaté. Hledání dvojic obrázků je vhodné pro malé i starší děti. U malých dětí je nutná mnohem větší motivace, například zkoumáním pomocí lupy. Děti zkoumaly rozkrojené ovoce lupou, ochutnávaly, popisovaly, z čeho se dané ovoce (jablko) skládá (bubák, stopka, slupka, dužina, jádérka). Děti v průběhu několika dní popisovaly, co se s daným ovocem po čase děje: mění barvu, vůni, objevuje se plíseň, seschne slupka. Na základě toho si paní učitelka s dětmi povídala o tom, co děláme s ovocem a zeleninou, kterou nesníme: nosíme ji zvířátkům do lesa, kompostujeme ji. Podle paní učitelky je činnost pro děti vhodná, je zábavná a lze ji uplatnit k různým tématům, má široké využití, které prohlubuje u dětí znalosti v mnoha oblastech.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Aktivita se všemi výše popsanými variantami je vhodná pro děti výše uvedeného věku, tedy lze ji uplatnit u dětí 3–6letých. V mateřských školách je často realizována s různými obměnami. Je u dětí oblíbená a lákavá. Činnost lze využít k individuální, skupinové i hromadné práci. Činnost s kartičkami, kde se jedná o přiřazování poloviny a celku ovoce/zeleniny, je vhodná pro nejmenší děti 3leté. Děti 6leté by tuto činnost zvládly velice rychle a správně, zřejmě by je neoslovila. Nicméně z uvedených variant je pro tyto děti vhodná činnost s přiřazováním ovoce/zeleniny pod zem, nad zem a na strom. Aktivita je vhodná k různým diskuzím, obohatí a osloví děti každého věku. Aktivita rozvíjí především u dětí z městského prostředí povědomí o tom, odkud se ovoce/zelenina dostane do obchodu, jak je proces vypěstování například mrkve náročný a co vše obnáší. Pro děti městské, které přichází do styku s ovocem/zeleninou pouze v obchodě, bude činnost ještě o mnoho více obohacující a zábavná. Je vhodné, aby si děti vypěstování svého ovoce/zeleniny vyzkoušely. Aktivita u dětí rozvíjí vztah ke zdravé stravě a k vitamínům. Aktivita je pro děti v mateřské škole velmi důležitá.

Reflexe 1. Základní škola (1. třída)

Paní učitelka využila tuto činnost u dětí v 1. třídě. Byla si předem jistá, že je pro děti činnost velmi jednoduchá. Děti hrály s kartičkami pexeso ve dvojicích, aby si uvědomily, jaké ovoce a zelenina na kartičkách jsou. Poté aktivitu vyzkoušely při hře v přírodě, paní učitelka nalepila každému z dětí na záda jednu část ovoce/zeleniny. Děti se musely do dvojic najít podle toho, co si vzájemně sdělily. Žádné z dětí nevědělo, co je za zeleninu či ovoce, ale vidělo, co mají kamarádi na zádech. Děti si vzájemně popsaly, co jsou za ovoce/zeleninu. Děti nesměly použít pojem ovoce/zelenina. Paní učitelka přiznává, že se to nepodařilo dodržet všem dětem. Všechny děti se dokázaly do dvojic najít. Aktivita v původním znění je vhodná vzhledem k obrázkům spíše do mateřské školy k menším dětem.

6.4 Najdi mě!

Cíle: Dítě rozliší, co je v přírodě živé a co je neživé. Dítě v přírodě rozpozná, co vzniklo prací člověka a co příroda sama stvořila. Dítě rozliší základní geometrické tvary (kruh, obdélník, trojúhelník) v praxi. Dítě umí počítat do šesti.

Pomůcky: 12 karet se symboly (6 karet z živé přírody, 6 karet z neživé přírody)

Počet dětí: 25 dětí (5 skupin po čtyřech dětech)

Věk dětí: 5–8 let

Počet dospělých osob: 1–3

Motivace: „Děti, všimly jste si někdy, jakou barvu má kvetoucí pampeliška? A jaký má tvar? A co se s ní stane, když odkvete, jak potom vypadá? A jsou kytičky živé? Živé přírodniny jsou rostliny, houby a živočichové. Rostliny, houby i živočichové dýchají, přijímají vodu a rozmnožují se. Kameny nedýchají ani vodu nepijí, proto jsou neživé. Napadá vás, děti, ještě něco dalšího, co je v přírodě neživého, tedy tam nevyrostlo? Může to být například i něco, co vytvořil člověk.“

Popis činnosti: Desky obsahují kartičky s rozměry 8 x 8 cm. Kartiček je celkem 12 a dělí se na dvě části. Kartičky označené v levém horním rohu kytičkou a kartičky označené v levém horním rohu kamínkem. Činnost rozvíjí abstraktní myšlení a schopnost rozlišení tvarů a barev. Hra využívá jednoduchých geometrických tvarů. Je žádoucí, abychom si s dětmi předem všechny pojmy vysvětlili a činnost několikrát vyzkoušeli nanečisto.

Příklad: Vylosuji si kartičku, na které je v levém horním rohu kytička, v levém dolním rohu šest puntíků, v pravém dolním rohu číslo šest a uprostřed kartičky se nachází velké žluté kolečko. To znamená, že v přírodě hledám něco, co je živé (kytička), mám toho přinést šest (číslice) a má to být žluté a kulaté. Výsledkem může být například: žlutá pampeliška či žlutý kulatý střed sedmikrásek, jiných lučních květin, květ lípy.

Upozornění: Nejde o to, aby děti přírodniny trhaly a nosily, ale o to, aby je dokázaly najít, pojmenovat a aby díky nim procvičovaly své abstraktní myšlení. Proto na ně stačí pouze ukázat.

Vysvětlivky:

Kytička – živá příroda

Kamínek – neživá příroda

Puntíky a čísla – určují počet předmětů/přírodnin

Varianty:

1. Kartičky rozstříháme na jednotlivé čtverce, rozdělíme děti do skupin a necháme je, aby si jednu kartičku vylosovaly. Poté skupiny dětí při hře pozorujeme, zjišťujeme, jestli se jim při hře daří, zda umí vše, co našly, pojmenovat, zda dokážou rozlišit, čtverec, kruh a obdélník.
2. Kartičky s neživou přírodou můžeme vyzkoušet i v prostoru třídy.
3. Povídáme si s dětmi o tom, co všechno si příroda vytváří sama a co v ní buduje člověk.

6.4.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Aktivitu jsem s dětmi realizovala v přírodě na zahradě mateřské a základní školy. Je to pouze ohraničený prostor tvaru obdélníku, kolem jsou stromy a keře, malý dřevěný domek, přes plot je vidět pole a louka. Děti měly povědomí o živé a neživé přírodě z témat předchozích, proto jsem nemusela tuto oblast dětem vysvětlovat. Pouze jsem si s dětmi zopakovala, jak poznáme, co je živé a co není živé, jak se ty neživé věci do přírody dostanou a z čeho mohou být vyrobené. Potom jsem dětem ukázala jednu kartičku s kytíčkou a jednu kartičku s kamínkem. Vysvětlila jsem dětem, že kytička označuje živé věci a kamínek neživé. Řekla jsem jim, že dole na kartičce jsou puntíky a číslice, které určují počet, a uprostřed kartičky je nakreslený nějaký tvar v určité barvě. Potom jsme na ukázkou hledaly s dětmi podle kartičky něco, co je živé, má to oválný hnědý tvar a jsou toho 2 kusy. Každé z dětí si stouplo k tomu, co našlo. U dětí, které stály na místě, jsme věděly, že už požadovanou věc našly. S paní učitelkou jsme děti obcházely a kontrolovaly správnost. Děti našly šišky různých velikostí, listy, kousky kůry a žaludy. Některé z dětí stály u kamínků, musely jsme si s dětmi zopakovat, že kamínky jsou neživé. Potom jsme vyzkoušely i hledání v neživé přírodě. Děti hledaly něco, co je neživé, hnědé a skládá se to z prkének. Děti uviděly na pozemku krátký dřevěný plot u malého dřevěného domku. Poté děti měly vymyslet, co dalšího by tomuto tvaru odpovídalo. Překvapila mne pestrá škála odpovědí

od krmelce, žebříku, posedu až po dřevěné mosty. Ve třídě bylo 20 dětí, děti jsem rozdělila do pěti skupin. Každá skupina si vylosovala jeden obrázek. Děti se rozeběhly po louce a hledaly odpovídající podněty. Že je skupinka hotová, jsem poznala podle toho, že děti stály u daných předmětů v kruhu a držely se za ruce. Byly jsme celkem tři paní učitelky, což bylo výhodou. Nápady dětí byly kreativní, když úkol splnily, losovaly si další kartičky. Hra dětí velice bavila. Myslím si, že nejvíce jim vyhovovalo, že se mohou rozeběhnout a zkoumat ve skupinkách půdu pod vlastníma nohama. Překvapilo mne, že děti hledaly spíše na zemi než ve výšce svých očí, v keřích a na stromech. Tuto aktivitu jsme s dětmi hrály přes hodinu. Každé skupinky jsem se doptávala u živých přírodnin na to, co našly, jak se to jmenuje, kde to roste, jak se to dostalo sem na zem. U neživých předmětů jsem se tázala, kdo to postavil, proč to postavil, z jakého materiálu je to vyrobené. Aktivitu hodnotím jako velice zdařilou. U menších dětí bych ji nerealizovala, myslím si, že by byla příliš náročná, u předškolních dětí měla velký úspěch. Myslím si, že ji lze hrát v různých obměnách, na různých místech a za různého počasí opakovaně.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Ze všech uvedených aktivit je tato aktivita dle paní učitelky nejnáročnější. Vyžaduje přípravu dětí na tuto činnost. Děti budou mít obtíže s pochopením zadání, je nutné dětem vše pořádně vysvětlit a nanečisto si činnost vyzkoušet. Tato hra je velice kreativní a tvořivá, pro děti bude nová a zajímavá. Důležité je, aby paní učitelka děti zpočátku vedla, aby činnost pochopily. Poté je vhodné několikrát činnost zopakovat s jinými kartičkami. V přírodě bude u dětí tato hra velmi oblíbená, jelikož umožňuje spolupráci, dává prostor pro vlastní nápady dětí, umožňuje volnost a pohyb v přírodě. Uvedené cíle odpovídají úkolům. U dětí rozvíjí hra nejvíce vztah k přírodě, všimání si svého okolí, kreativní a tvořivé myšlení. Úkol umožňuje mnoho správných odpovědí, proto se děti setkají s kladnou zpětnou vazbou, čímž jsou motivovány do dalších úkolů.

Reflexe 1. Základní škola (1. třída)

Aktivita byla původně paní učitelkou plánovaná na realizaci v přírodě, z důvodu nepříznivého počasí byla aktivita přemístěna do třídy. Děti byly rozděleny do skupin dle vlastní volby. Paní učitelka dětem vysvětlila pravidla a zopakovala si s dětmi, co je živá a neživá příroda. Ptala se dětí i na několik otázek typu, jaký tvar má kvetoucí

pampeliška, zda je živá, nebo neživá a proč. Jaký tvar má například dopravní značka zákaz vjezdu (ukázka obrázku), jestli je živá, nebo neživá, jaký tvar má střecha domu a další. Poté si kapitáni skupin losovali pro skupinu jeden obrázek. Úkolem bylo, aby děti nakreslily co nejvíce předmětů odpovídajících podmínek. Děti měly největší problém hlídat si, co je živá a neživá příroda. U činnosti byly děti kreativní, svoje obrázky a zadání následně představovaly ostatním dětem. Společně si děti hodnotily, zda je to správně, či špatně. Podle paní učitelky by bylo aktivitu skutečně lepší realizovat v přírodě, jelikož by měly děti kolem sebe podněty a mohly by se u činnosti hýbat. Činnost je vhodné realizovat na jaře, v létě i na podzim. Činnost u dětí rozvíjí tvořivé myšlení a prohlubuje jejich vztah k přírodě.

6.5 Pohybová hra na zvířata

Cíle: Dítě se orientuje v prostoru. Dítě si dokáže zapamatovat, kde se zvíře nachází. Dítě dokáže říci, kde se tato zvířata běžně vyskytují, co je pro ně typické. Dítě se chová ke zvířátkům mile, je empatické a pozorné. Dítě se dokáže o zvířátko postarat, ví, co je jeho potrava, jak o něj pečovat.

Pomůcky: 8 karet

Počet dětí: 28

Věk dětí: 3–6 let

Počet dospělých osob: 1

Motivace: „Každé zvířátko se pohybuje jinak, čím to je, děti, víte to?“ Některé má nohy dvě, jiné zase čtyři, některá zvířátka nemají žádné a jiné zase létá.

Popis činnosti: S dětmi si vymezíme prostor, nejlépe louku v blízkosti lesa, jelikož ke hře potřebujeme stromy. Počet karet je 8, na nichž jsou vymezené 3 oblasti (dvorek, palouk, zoo). Každé z oblastí náleží zvířata. Dvorek – kuň, husa, králík. Palouk – motýl, žába, šnek. Zoo – velbloud, tučňák. Vždy si zvolíme, zda chceme využít všechna zvířata, tedy všech 8 karet, nebo si vybereme pouze ty oblasti, které nás zajímají. S dětmi si vždy předem zvířata ukážeme, pojmenujeme a chůzi si vyzkoušíme. Jde o vyjádření co nejpřesnějšího pohybu jednotlivých zvířat.

Vysvětlivky:

Kůň – cval vpřed, ruce v bok

Husa – kolébaní v podřepu

Králík – na všech čtyřech, vždy přisun nohou k rukám

Motýl – let s křídly

Žába – skoky ve dřepu

Šnek – plazení

Velbloud – chůze levou rukou a levou nohou zároveň a opačně

Tučňák – kolébaní, nohy u sebe, ruce podél těla

Varianty:

1. Diskuze – péče o zvířátka, soucit se zvířátky, povídání si o tom, že se zvířátka bojí lidí, která zvířátka můžeme vidět u nás, která ne a proč.
2. Výlet – procházka do přírody na statek, dvorek – kontakt s živým zvířetem.
3. S dětmi si vymezíme prostor, rozvěsíme na stromy jednotlivá zvířata, která si z nabídky vybereme. Jednotlivé stromy s dětmi projdeme a řekneme si, co je to za zvíře a kde žije, případně i to, kde bychom se s ním mohli setkat my. Poté se vzdálíme od obrázků asi 20–30m (například na louku). Vyzkoušíme si chůzi jednotlivých zvířat. Paní učitelka řekne například „motýl“. Děti si musí vzpomenout, na kterém stromě motýl byl, a vydají se k němu správným pohybem, který je pro motýla typický. Poté se děti vrací do středu louky a paní učitelka volí další zvíře.
4. Hru vytváříme složitější ve chvíli, kdy zvyšujeme počet zvířat.
5. Pro procvičení paměti dětí si s dětmi stoupneme na louku a budeme po sobě říkat jednotlivá zvířata, děti dle toho mění pohyby.
6. Na předem určený zvuk (píšťalka, bubínek) mohou děti měnit směr.

6.5.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Využila jsem tuto aktivitu při dopoledním pobytu venku. Tato aktivita vhodně navazovala na všechny dopolední činnosti, při kterých jsem si s dětmi povídala o zvířátkách. Zvolila jsem si 4 zvířata – husu, koně, žábu a velblouda. S dětmi jsme si vyzkoušely, jak se zvířata pohybují. Jelikož byla v ten den velká zima, zvolily jsme rychlejší tempo při opakování. Stála jsem uprostřed louky a ukazovala jsem obrázky zvířat, děti dle toho měnily pohyby. Poté jsme s dětmi umístily obrázky na vzdálená místa od středu louky, a to na stromy, pařezy a keře. Děti každé zvíře pojmenovaly a měly za úkol si zapamatovat, kde se jednotlivá zvířata nachází. Řekly jsme si, kde takové zvíře můžeme vidět, čím se živí. Poté jsme se sešly opět ve středu louky, zvolala jsem název zvířete a děti se měly správným pohybem dostat na správné místo. Od daného místa se opět podle mého zvolání přemísťovaly k dalším zvířatům. Děti si velmi rychle zapamatovaly místa i pohyb. Abych dětem činnost trochu ztížila, zmínila jsem charakteristiku zvířete a děti samy musely přijít na to, jaké zvíře myslím, následně vykonat správný druh k pohybu k přemístění. Na závěr mělo každé z dětí za úkol vymyslet další zvířátko s pohybem, všechny děti pohyb zopakovaly. Hra byla pro děti zábavná. Je vhodná pro zahřátí, trénování postřehu a paměti dětí.

Reflexe 2. Mateřská škola (heterogenní třída)

Paní učitelka s dětmi využila aktivitu v rámci odpoledního pobytu v multifunkční hale, která je vhodná ke cvičení. Činnost byla původně plánovaná na pobyt venku, ale nebylo možné ji s dětmi realizovat kvůli špatnému počasí. Paní učitelka si s dětmi zvolila pouze zvířata z oblasti „dvorek“. Karty zvířat umístila různě v prostoru haly – na zem, skříňku, za roh. Nejdříve děti zvířata hledaly a pojmenovávaly je. Při vysvětlování pravidel děti velmi rychle a snadno pochopily, že se mají k danému zvířeti pohybovat určitým způsobem. Zpět do středu místnosti děti běhaly. Aktivita byla pro děti zábavná. Paní učitelka s dětmi vyzkoušela aktivitu i na školní zahradě o týden později. Zvolila zvířata: kuň, husa, motýl, tučňák. V přírodním prostředí, například u lesa či na louce, by aktivita v dětech zanechala hlubší dojem, nicméně i na zahradě byla aktivita z důvodu většího prostoru a nerovného povrchu pro děti poutavá. Hru dětem ztěžovalo oblečení – velké bundy a těžké boty. Příroda dokázala navodit příjemnou atmosféru. Aktivita je vhodná na jarní období, do suchého a teplého počasí, poté by s dětmi bylo dobré realizovat všechny pohyby. Všechny obrázky zvířat se dětem líbily a měly zájem je vybarvovat. Paní učitelka dětem nakopírovala obrázky v černobílé podobě a děti je využily jako omalovánky.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Paní učitelka tento úkol vnímá jako vhodný pro všechny věkové kategorie. Dle stupně náročnosti úkol lze přizpůsobit mladším, či naopak starším dětem. Z hlediska volby zvířat mne paní učitelka upozornila na tučňáka a velblouda, kteří u nás nežijí. Tato zvířata jsem zvolila z důvodu jejich odlišné chůze, která bude pro děti velmi dobře napodobitelná a zároveň snadno zapamatovatelná. S dětmi je vhodné diskutovat o tom, která zvířata u nás mohou vidět a která ne. Podle paní učitelky by největší motivací pro děti byl kontakt s živým zvířátkem. Pro děti městské by bylo vhodné přinést do třídy kočku či slepici, děti by měly za úkol se o ni celý den starat. Pro děti vesnické, které mají přírodu všude kolem, bude vhodné, aby samy přicházely na to, jak se zvířata pohybují či kde se vyskytují. Aktivita u dětí rozvíjí obratnost, prostorovou orientaci a paměť. Diskuze nad tímto tématem rozvíjí u dětí znalosti z péče o zvířátka a empatii.

Reflexe 1. Základní škola (1. třída)

Paní učitelka zvolila tuto aktivitu v rámci tělesné výchovy. Paní učitelka s dětmi využila všechna zvířata, která děti pojmenovaly, a ukázaly si pohyby. Umístění zvířátek v tělocvičně bylo pestré, paní učitelka využila i různých zákoutí. Žáky hra bavila a následně vymýšleli pohyby pro další zvířata, která určovala paní učitelka (slon, žralok, veverka, ...). Všechny děti si pohyby dalších zvířat také vyzkoušely. Paní učitelka vnímá hru jako vhodnou do mateřské i základní školy. Hra rozvíjí pohybové dovednosti, lokomoci, prostorovou orientaci a paměť.

6.6 Lesní pantomima

Cíle: Dítě se dokáže kreativně vyjádřit beze slov. Dítě je schopné vybavit si v paměti něco, co zažilo či vidělo, a dokáže to názorně předvést.

Pomůcky: žádné

Počet dětí: 28

Věk dětí: 3–6 let

Počet dospělých osob: 1

Motivace: „Milé děti, lehneme si do trávy. Vyklepeme ruce a nohy, tím vyženeme všechny naše starosti z těla ven, uvolníme se, zavřeme pusy i oči a jen posloucháme, jaké zvuky nám příroda přinese.“ Po relaxační chvílce v přírodě diskutujeme s dětmi o tom, co slyšely a cítily. Nyní jsem si s dětmi vyzkoušela, jak fungují smysly sluch a čich, případně i hmat. Teď naopak zakryjeme uši a jen se budeme kolem sebe rozhlížet. Opět s dětmi diskutujeme o tom, co kolem sebe viděly.

Popis činnosti: Uděláme si s dětmi vycházku do přírody, posadíme se na louku či do lesa. Pantomimicky ztvárníme živou i neživou přírodu kolem sebe. Předvádět můžeme například: šišku, klacek, motýla, mravence, ale i vítr, list či krmelec.

Varianty:

1. Vybereme některého z dobrovolníků, aby se rozhlédl kolem sebe a pantomimicky ztvárnil něco, co kolem sebe vidí. Při hře využíváme neživé i živé přírody a děti upozorníme, aby nic nevykřikovaly. Jakmile jedno z dětí pantomimu dokončí, bude se ostatních dětí ptát, jestli vědí, co předvedl. S dětmi si povíme, zda to spadá do živé, či neživé přírody. Povídáme si i o tom, jestli je dobře, že to v přírodě máme, nebo ne. Zamýšlíme se nad kladnými i zápornými stránkami.
2. S dětmi si ujasníme, že se nesmí opakovat to, co už jsme viděly.

6.6.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Aktivita byla realizována na podzim. Jelikož děti z této třídy nejsou zvyklé na pantomimu či hru v roli, rozhodla jsem se, že ji s dětmi nejdříve vyzkouším ve třídě. Zvolila jsem převádění lesních zvířátek, děti jsem upozornila, že u hry nesmí mluvit, děti nemluvily, ale vydávaly různé zvuky zvířat, které jen těžko uměly potlačit. Přihlásilo se několik dětí, které chtěly zvířátka předvádět jako první. Jeden z chlapců předvedl zajíce, druhý chlapec předvedl jelena, u třetí holčičky, která také předváděla jelena, jsem ostatním dětem vysvětlila, že zvířátko, které jsme již viděly, by se nemělo opakovat. Při pobytu venku jsem dětem řekla, aby si našly nějaké příjemné místo a tam si stouply, potom děti zavřely oči a vnímaly zvuky kolem sebe. Jelikož bylo poměrně chladné podzimní počasí, vnímání přes všechny smysly jsme realizovaly ve stoje. Dle zájmu dětí mohu s jistotou říci, že jim to vůbec nevadilo. Podle zvuku děti

jmenovaly například ptáky, traktor, šumění listí a vítr. Zrakem děti pozorovaly pana traktoristu na poli, ptáky, pohyb stromů ve větru, krmelec, broučky, své kamarády a šišky. Hmatem se děti dotýkaly hlíny – povídaly jsme si o tom jaká je – mokrá, studená, lze z ní něco tvarovat. Někteří odvážlivci si k ní i přivonili a zjistili, že jim vůně hlíny něco připomíná. Zavolala jsem si děti k sobě a vysvětlila jsem jim, jak budeme předvádět pantomimu tady venku, že jsou věci živé i neživé a že mohou předvést cokoli, co je napadne z okolí, aby ostatní děti mohly hádat, co to bylo. Téměř všechny děti chtěly jít první. Překvapily mě nápady dětí. Jeden chlapec si stoupl mírně rozkročeně a ruce dal do pozice svícnu – děti po dlouhé době uhádly, že předvádí rozvinutou šišku. Dva chlapci se domluvili a společně předvedli krmelec spojením rukou nad hlavou. Chlapec s diagnostikovaným ADHD předváděl vítr, pohyb pochopitelně doprovázel zvuky, pravidlo mlčení se mi u tohoto chlapce nepodařilo zrealizovat. Nicméně děti poznaly, že se jedná o vítr. Pantomimu předvádělo vždy jedno dítě, které po předvedení smělo odpovídat pouze ano/ne, dokud děti neuhádly. Jedna z dívek předváděla žízalu, ale děti si myslely, že je to klacík, jelikož ji předváděla ve stoje. Myslím si, že se aktivita dětem velmi líbila, ale neumím si představit, že bych ji realizovala ihned v přírodě bez předchozího vyzkoušení ve třídě. Bylo velkou výhodou, že jsou ve třídě 5leté a 6leté děti, které se umí samostatně velmi dobře vyjádřit, umí si samy srovnat myšlenky a pravidla velmi rychle pochopily. Ve třídě menších dětí by tato aktivita vyžadovala větší přípravu.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Pantomima je pro děti složitá, pokud k ní nejsou běžně vedeny. U dětí se objevuje časté opakování a neschopnost vymyslet něco nového. Pokud jsou děti s pantomimou seznámeny a běžně ji paní učitelka s dětmi ve třídě realizuje, bude mít tato hra u dětí velký úspěch. Předškolní děti by měly pantomimu zvládnout samostatně, měly by se dokázat kreativně vyjádřit. U dětí tříletých se bude spíše jednat o napodobování dětí starších nebo budou v roli hádajících, co předškoláci předvádí. Tato činnost je výrazně propojená s přírodou, v případě, že se bude v přírodě i realizovat, děti budou hrou velmi zaujaté. Dítě rozvíjí svou představivost a dokáže se vyjádřit beze slov. U předškolních dětí je tato hra vhodným prostředkem k poznávání živé i neživé přírody – děti by měly zvládnout i složitější předvedení. Hra odpovídá výše uvedenému věku a je prostředkem k poznání přírody, motivuje děti k trávení času v přírodě.

6.7 Hnízdo

Cíle: Dítě dokáže spolupracovat. Dítě je schopné vysvětlit a obhájit svůj názor. Dítě dokáže nalézt v přírodě různé materiály a tvořivě s nimi pracovat.

Pomůcky: přírodniny

Počet dětí: 25 (5 skupin po čtyřech dětech)

Věk dětí: 4–6 let

Počet dospělých osob: 1–2

Motivace: „Všimly jste si, děti, kde bydlí ptáci? Mají postýlky jako my? Samozřejmě že ne, staví si hnízda. Ale víte, děti, z čeho? Každý ptáček si své hnízdo staví z něčeho jiného. Někteří ptáci bydlí v norách, jiní staví svá hnízda na vodě. Někteří ptáci si se svými hnízdy dávají opravdu velkou práci, pomocí větviček a rákosí splétají kulatá hnízda.“

Popis činnosti: Najdeme si s dětmi hezké místo v přírodě, kde se posadíme a rozdělíme děti do skupin. Děti si nasbírají klacíky, listy a další materiály potřebné k stavbě hnízda.

Varianty:

1. Povíme si s dětmi, jestli už někdy nějaké ptačí hnízdo viděly a z čeho je postavené. Případně si nějaká hnízda v přírodě ukážeme.
2. Vysvětlíme si, proč ptáci hnízda stavějí a z čeho všeho takové hnízdo může být.
3. Děti si ve skupinkách samy najdou materiály a přírodniny a vyberou si místo, které pro ně bude pohodlné k jeho stavění.
4. Povídáme si s dětmi o tom, proč pro ptáčky stavíme budky.
5. Povídáme si s dětmi o hnízdech, jak jsou ptáci šikovní a pečliví, jak se o ně staráme.
6. Práce s větvičkami a jejich motání do sebe nebude pro děti jednoduché. Je třeba, aby ve skupinkách dobře spolupracovaly.
7. Vyrobená hnízda z větviček, listů a jehličí můžeme umístit na stromy.

6.7.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Této aktivitě předcházelo týdenní téma péče o ptáky, aktivita byla pro děti v pátek zakončením tohoto tématu. Bylo vhodné tuto aktivitu zařadit, jelikož počet dětí v ten den byl nízký. 15 dětí jsem rozdělila do skupin po třech, snažila jsem se, aby byly skupiny smíšené, ale dbala jsem na přání dětí. Činnost jsem realizovala venku na školní zahradě, kde jsme se s dětmi schovaly pod střechem. Děti si nanosily potřebné materiály pod střechem a ve skupinkách se snažily o vytvoření hnízda. Děti velmi dobře spolupracovaly a u některých skupin bylo zajímavé pozorovat rozdělení rolí. Někdo nosil klacíky či listy – převážně chlapci, dívky se snažily o proplétání větviček či skládání větviček na sebe. Jedna skupina dětí si nevěděla rady a se zaplétáním jsem jim musela pomoci. Činnost dětem trvala přibližně 25 minut. Na keře a stromy u lesa jsme tato hnízda umístily.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Aktivita je dle paní učitelky vhodná i pro děti 3leté, ale s velkou pomocí dospělé osoby. Rozvíjí jemnou motoriku a práci s přírodninami. Motivaci je vhodné začít procházkou v přírodě a hledáním skutečných hnízd či pozorováním ptáků. Nejdříve si s dětmi o ptactvu povídáme, poté realizujeme stavbu hnízda. Dle schopností dětí je možné stavět hnízda samostatně, případně ve dvojicích. Činnost rozvíjí vztah k ptactvu, který je pro děti velmi důležitý. Realizace činnosti je vhodná v přírodě, na klidném místě, aby děti mohly více vnímat zvuky ptactva kolem sebe. Umístění hnízd na stromy a keře bude pro děti příjemným závěrem, jelikož budou doufat, že se právě v jejich hnízdečku ptáček uhnízdí. Děti o svém hnízdě povypráví ostatním dětem, tím zlepší své vyjadřovací schopnosti a zároveň budou vedeny k naslouchání. Činnost rozvíjí výše uvedené cíle.

6.8 Stavba mraveniště

Cíle: Dítě dokáže spolupracovat. Dítě se orientuje v prostoru. Dítě je empatické k životnímu prostředí. Dítě dokáže pracovat s drobnými přírodninami.

Pomůcky: přírodniny, lupa

Počet dětí: 28 (skupiny po 4 dětech)

Věk dětí: 3–6

Počet dospělých osob: 2–4

Motivace: „Milé děti, už jste někdy pečlivě pozorovaly mravence? Ne? Tak se spolu na ně půjdeme podívat.“

Popis činnosti: S dětmi se projdeme do lesa, kde budeme mravence pozorovat. Budeme si všimnout toho, jak vypadají, co nosí a kde bydlí.

Varianty:

1. Rozdělíme děti do skupin, každá skupinka postaví své mraveniště, a to pouze z přírodních materiálů, které si děti nasbírají v blízkém okolí.
2. Situaci dětem ztížíme tím, že se v mravence promění.
 - a) Ze skupinky odchází vždy jeden mravenec, který unese pouze jednu věc, poté se vystřídá s jiným mravencem
 - b) Mravenec smí přenášet přírodninu pouze určitým způsobem (na zádech, mezi kolena, mezi kotníky, na špičkách nohou)
3. Děti si určí ve skupině mravenčí královnu, která bude stavbu řídit. Děti si mohou rozdělit i další role – stavitel, dělnice, chůva.
4. Mraveniště mohou děti stavět pouze z předem určených přírodnin (mraveniště pouze z jehličí, pouze ze šišek, pouze z listí, pouze z klacíků, stébel travin, ...)
5. Kreslení mraveniště pomocí pastelů na čtvrtku – skupinová práce ve třídě.
6. Hru na mravence můžeme realizovat i ve třídě, děti mohou na zádech přenášet různé předměty tak, aby jim nespadly, a mohou překonávat různé překážky.
7. S dětmi si povídáme o tom, kolik toho mravenec unese a jak mravenec žije.

6.8.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Aktivita byla realizována v menším lesíku. Děti bylo ve třídě ten den 20, rozdělily se do skupin po čtyřech. Motivace děti zaujala a pozorování mravenců se dětem líbilo především proto, že jsme si do přírody vzaly lupy a děti pozorovaly mravence zvětšené. Hru dětem komplikovalo teplé oblečení – velké bundy, šály, a čepice, které jim neustále padaly. Každá skupina vytvářela mraveniště z předem určených přírodnin, přírodniny

si děti volily samy. Měly jsme dvě mraveniště z klacíků, jedno ze šišek, jedno z kamínek a jedno z listů. Ze skupinky směl vyběhnout vždy pouze jeden mravenec, který směl přinést pouze jednu přírodninu a vždy předem domluveným způsobem. Nejdříve děti nosily přírodniny mezi koleny, poté levou rukou, pravou rukou, mezi kotníky i na zádech – způsob nošení jsem měnila dle potřeby. Kolik si toho děti nanosily a jak bylo mraveniště velké, záleželo na každé skupince. U dětí měla činnost velký úspěch, myslím si, že by byla vhodná i k nejmenším dětem. Děti si rozdělily role a společně stavěly mraveniště. V mraveništi děti budovaly i místnosti, do kterých umísťovaly pro mravence potravu. S dětmi jsme si všimly, kolik bylo v lese odpadků. Přišlo mi vhodné, abychom si o tom popovídaly. Odpadky jsme společně posbíraly do sáčku a vyhodily do popelnice.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. U této hry se předpokládá, že děti způsob hry znají či ji vyzkoušely v prostředí třídy. Pro děti, se kterými paní učitelka tímto způsobem běžně pracuje, bude hra pochopitelná. Pro děti, které se s tímto způsobem setkávají poprvé, bude pochopení principu hry náročnější. U této činnosti je vhodné si s dětmi vymežit prostor, kam mohou chodit a kam ne. Důležité je poučit děti o bezpečnosti a z toho důvodu by u této činnosti měly být nejméně dvě paní učitelky. Jednoznačně z činnosti vyplývá nutnost realizace v lese, kde musíme dbát na vhodné oblečení. Motivujeme děti slovně i skutečnou ukázkou práce mravenců v lese, jak je výše uvedeno. Všechny varianty vedou k rozvoji pohybových, kooperativních i vyjadřovacích schopností. Činnost děti zaujme a překvapí. Děti využijí svých tvořivých schopností a nápadů při stavbě mraveniště. Aktivita bude u dětí velmi oblíbená a je vhodná pro vytváření vazby k přírodě.

6.9 Přírodniny

Cíle: Dítě dokáže pracovat samostatně. Dítě dokáže najít všechny potřebné přírodniny v přírodě. Dítě vytvoří řadu dle předlohy a pokračuje v ní podle určených pravidel. Dítě dokáže pojmenovat jednotlivé přírodniny. Dítě dokáže vytvořit obrázek dle předlohy. Dítě vytvoří na základě své představivosti vlastní obraz.

Pomůcky: přírodniny

Počet dětí: 28

Věk dětí: 3–6

Počet dospělých osob: 1–2

Motivace: „Milé děti, podzim je krásně veselý a barevný. Na podzim ze stromů opadává listí i plody podzimu (kaštiny, žaludy, bukvice, ...). S přírodninami lze malovat do písku a bláta. Dá se z nich také stavět spousta krásných domečků. Z přírodnin se dají vytvářet obrázky. Pojďte si to zkusit!“

Popis činnosti: S dětmi si uděláme procházku do lesa či do parku, kde snadno najdeme různé přírodniny. Děti si nasbírají různé přírodniny dle předlohy a poté z nich staví různé obrazce. Činnost je rozdělena do 4 stupňů (červené puntíky na předlohách znázorňují stupeň obtížnosti).

1. stupeň – skládání přírodnin do řad dle předlohy
2. stupeň – vytváření obrazců z přírodnin dle předlohy
3. stupeň – poznávání toho, z čeho je obrázek složený, nalézání materiálů v přírodě, skládání stejného obrázku
4. stupeň – vytváření vlastního obrázku na základě své vlastní fantazie

Varianty:

1. Poznávání pomocí smyslů – poznávání hmatem (seno, tráva, přírodniny), poznávání čichem (seno, hlína, jehličí, houby, potrava pro zvířata), poznávání zrakem, poznávání chutí (my jíme mrkvičku, jaké zvířátko ještě jí mrkvičku).
2. Každé z dětí dostane předlohu, v levé části jsou zobrazeny přírodniny, které musí najít a pojmenovat. V pravé části je zadáno, jakým způsobem je má řadit za sebe do řady.
3. Každé z dětí dostane předlohu, v levé části jsou zobrazeny přírodniny, které musí najít a pojmenovat. V pravé části je obrázek, který má dítě z daných přírodnin složit.
4. Každé z dětí dostane předlohu, na které je obrazec. Dítě jej pojmenuje a hledá v přírodě všechny přírodniny tak, aby postavil stejný obraz.
5. Dítě pracuje samostatně a na základě své představivosti vytváří své vlastní obrazy z přírodnin.

6.9.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Činnost byla realizována na podzim. Děti si losovaly předlohu. Děti hledaly přírodniny v blízkosti svého okolí, pokud určenou přírodninu podle předlohy nemohly najít, improvizovaly a hledaly přírodninu podobného tvaru. Některé děti skládaly obrazce přímo na předlohu, což byla chyba mého špatného vysvětlení. Děti jsem upozornila, aby skládaly řady pod předlohu. 1. stupeň obtížnosti děti zvládaly velmi rychle a správně. Všechny děti, s výjimkou chlapce s diagnostikovaným ADHD, poznaly, co je na obrázku. 2. stupeň nebyl realizován. 3. stupeň a 4. stupeň děti zaujal podstatně více než 1. stupeň. U 4. stupně se děti rozdělily na dvě poloviny. Jedna polovina dětí velice rychle vytvořila vlastní obrázek bez předlohy, druhá polovina dětí si nevěděla rady, jaké přírodniny nasbírat a co z nich vytvořit. Některé děti vytvářely hromádky různých druhů přírodnin a poté z nich začaly tvořit obrazec, ostatní děti tvořily obrazec rovnou. Všechny obrázky si děti vzájemně ukázaly a popsaly, co znázornily. Myslím si, že pro některé děti se objevil 4. stupeň jako nejtěžší, ale pro některé děti byl tento úkol skutečně stupněm nejnáročnějším. Zatímco první tři stupně seznamují děti s přírodninami a s určitým řádem, čtvrtý stupeň je prostorem pro rozvíjení tvořivých schopností dětí. Činnost je vhodná pro děti v mateřské škole. Je prostředkem k poznávání přírody a k rozvíjení tvořivých schopností dětí.

Reflexe 2. Mateřská škola (heterogenní třída)

Paní učitelka využila s dětmi přírodní koutek, který se nachází ve třídě. Děti pracovaly v koutku samostatně, každé z dětí dostalo dvě předlohy, dle kterých mělo správně přírodniny pojmenovat a sestavit. Některé děti pokyn pochopily, u dvou dětí se stalo, že skládaly přírodniny přímo na předtištěný obrázek. Při pobytu venku paní učitelka rozdala dětem obrázky s různě poskládanými přírodninami, děti měly přírodniny najít a obrázky poskládat. Děti mohly pracovat ve skupině i samostatně, volba byla na nich. Při rozdávání obrázků paní učitelka zohlednila, o koho se jedná (předškolní dítě, skupina, dvojice) a uzpůsobila tomu přidělení předlohy obrázku. Obrázky poskládaly všechny děti. Jelikož nebyly v blízkém okolí žádné žaludy a na předloze byly nakreslené, což děti poznaly, musely děti improvizovat a poradit si, jak žaludy nahradí. Některé děti zvolily místo žaludů kaštiny, jiné zase kamínky. Všechny děti si dokázaly poradit. Děti byly při tvorbě velice kreativní a tvořivé, využívaly všech barev listů

a přírodnin. Malé děti nad činností příliš nepřemýšlely a sbíraly listy, které se jim líbily. Starší děti se snažily najít listy odpovídajícího tvaru (javorový list). Přestože byly děti upozorněny na to, že červený puntík patří nahoru, některé děti si předlohu obrázku daly obráceně a obrázek skládaly vzhůru nohama. Některé děti nevyužívaly vůbec levé strany, kde byly zobrazeny přírodniny v určitém počtu, spíše se řídily obrazcem.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. U této aktivity si paní učitelka volí stupeň obtížnosti dle vyspělosti dětí. Dle skupiny dětí je možné, že 4. stupeň obtížnosti bude pro některé děti v podstatě nejjednodušší. U dětí, které nejsou vedeny ke kreativě a vlastnímu vyjádření, bude tento 4. stupeň skutečně nejobtížnější. 3leté děti by měly bez obtíží zvládnout 1. stupeň, dle jejich vyspělosti lze zařadit i další stupně. Děti starší by měly zvládnout všechny další stupně. Motivace u dětí je velmi důležitá, mimo výše uvedené nápady by bylo možné zařadit čichové pexeso k rozeznávání přírodnin nebo hledání přírodnin v jiných materiálech. Hledání kaštanu v seně, hledání žaludu mezi kaštany, hledání kamínku či šišky v písku. U dětí bude tato hra velmi oblíbená a pro všechny paní učitelky zde existuje možnost uzpůsobení schopnostem a věku dětí. Hra rozvíjí vztah k přírodě, tvořivost a fantazii, podporuje jemnou motoriku a schopnost improvizace (v případě, že nejsou určité přírodniny v dosahu, musí si dítě poradit).

6.10 Pracovní listy

1. Pracovní listy s názvy zvířat, listnatých stromů, keřů

Cíle: Dítě pojmenuje všechny savce, ptáky, stromy a keře na obrázcích. Dítě pozná některá písmena podle tvaru a přiřadí je pod předlohu.

Slouží k tisku písmen, ke čtení písmen, k rozstříhání a přiřazování.

2. Pracovní listy s obrázky zvířat

Cíle: Dítě pojmenuje všechny savce, ptáky a hmyz na obrázcích.

Slouží k přiřazování zvířat k obydlí či k typickým schopnostem a vlastnostem zvířete.

Zajíc – nora, mravenec – mraveniště, datel – dutina stromu, čáp – hnízdo na komíně, vlaštovka – hnízdo z hlíny, motýl – kytička, ještěrka – kameny, červ – jablko, hraboš –

nora, ryba – rybník, pavouk – pavučina, slimák – listy, vosa – vosí hnízdo, volavka – vejce.

6.10.1 Reflexe

Reflexe 1. Mateřská škola (homogenní třída předškolních dětí)

Pracovní listy měly především úspěch kvůli barevnosti a pestrosti. Děti měly tendenci radit svým kamarádům. Pracovní listy děti řešily opakovaně. Všechna zvířata dokázaly pojmenovat, jediné, co děti nepoznaly a nedokázaly pojmenovat, byl datel a vlaštovka. V knížce ptactva jsem s dětmi tyto dva ptáky dohledala a dětem jsem přečetla několik stručných informací, podle kterých dokázaly spojit datla s dutinou stromu a vlaštovku s hnízdem z hlíny.

Reflexe 2. Mateřská škola (heterogenní třída)

Děti v této třídě jsou zvyklé na úkoly tohoto typu, proto jim pracovní listy nedělaly obtíže. Předškolní děti zvládly úkol bez chyby, 4–5leté děti se doptávaly, poté činnost zvládly také bez obtíží. Nejmladší děti 3leté tuto činnost nevykonávaly, ale z pracovních listů poznávaly jednotlivá zvířátka, zaujala je barevnost pracovních listů a měly snahu radit starším kamarádům.

Reflexe 3. Mateřská škola (konzultace aktivit)

Aktivita byla zkonzultována s paní učitelkou mateřské školy s 33letou praxí. Pracovní listy jsou vhodné pro všechny věkové skupiny. Jelikož neobsahují texty, není u nich nutná stálá opora dospělé osoby. Menší děti 3leté budou mít pravděpodobně obtíže s rozeznáním ptáků, nicméně je dokážou přiřadit k hnízdu. Ostatní přiřazování dětem obtíže činit nebude. Pro děti 6leté bude činnost jednoduchá a předpokládá se, že všechny obrázky dokážou pojmenovat. Pracovní listy nerozvíjí tvořivost a kreativitu, ale jsou prostředkem k uvědomění si vztahů mezi zvířaty a obydlím či typickými vlastnostmi. Jsou vhodné jako doplňující aktivita k tématu zvířat a ptáků.

7 Shrnutí praktické části

Realizace aktivit ve všech mateřských školách přinesla ve většině případů podobné závěry. Děti byly činnostmi zaujaté, správnost pochopení pravidel hry se odvíjela od vyspělosti jednotlivých dětí. S některými dětmi ve věku šesti let bylo nutné začít při vysvětlování hry úplně od začátku. Například při dělení ovoce a zeleniny diskuze sklouzla až k samotnému pěstování a dovážení ovoce či zeleniny do obchodů s potravinami, jelikož některé děti znaly ovoce a zeleninu pouze z balíčku, který s rodiči kupovali v obchodním domě. Oproti tomu jsem se setkala s dětmi stejného věku, které pěstování ovoce i zeleniny znají, protože mají doma zahrádku a rodičům pomáhají. Stejný problém se objevil i u poznávání stop zvířat. Některé děti poznaly stopy bez obtíží a mohly to být i děti mladší, zatímco některé z dětí nepoznaly ani stopu psa. U každé činnosti jsem se od dětí dozvěděla vždy alespoň jednu znepokojující informaci, která mne přivedla k údivu, a bylo žádoucí ji uvést na pravou míru. Některé zde pro zajímavost zmíním. Děti měly obtíže s pojmenováním členů zvířecích rodin, namísto pes, fena, štěně děti uváděly pes, psice, pejsek. Také jsem se dozvěděla, že brambory rostou na stromě a opadávají na podzim podobně jako jablka. U tématu ovoce jsem byla překvapena zprávou o banánech a citrusových plodech, které jsou pro děti bližší než ovoce rostoucí v našich podmínkách. Musím zde však uvést, že v těchto případech se jednalo vždy o děti z měst a samozřejmě jen o jednotlivce. Při realizaci jsem se setkala i s velmi pozitivními a pro mne překvapujícími informacemi od dětí, které zde uvedu velmi ráda. Děti z okrajové části města, které bydlí blízko lesa, si chodí každý den po vyučování hrát do parku, kde je vyzvedávají rodiče a následně jdou pěšky domů procházkou. Některé děti jezdí pravidelně každou neděli k babičce a dědovi na vesnici, kde krmí slepice a králíky, sbírají vajíčka a tráví téměř celý den na zahradě. Děti byly překvapené pantomimou, kterou nikdy nezkoušely, ale oslovila je natolik, že v ní samostatně pokračovaly i další den.

Hry se snadno rozšířily mezi učitelkami mateřských škol, v nichž byly realizovány. Učitelky nad nimi diskutovaly, psaly si poznámky, doptávaly se mne telefonicky i osobně na bližší informace k činnostem. Zájem o hry byl velký především na základě kladných reflexí, které se šířily jednotlivými institucemi. Další učitelky měly zájem o to, aby si kartotéky s činnostmi mohly ve školkách ponechat a dle jejich možností je realizovat v průběhu dalších ročních období. Zpětná vazba učitelek se lišila podle délky praxe. Učitelky začínající a s kratší dobou praxe okolo dvou až tří let byly

činnostmi překvapené, jelikož pro ně byly nové a s podobnými se zatím nesetkaly. Dokázaly se jimi inspirovat a byly podle nich kreativní. Zaujaly je především jednotlivé ručně malované karty, obrázky zvířat a plodin. Líbila se jim úvodní strana s motivací a širokým spektrem uvedených variant. Aktivitu vnímaly jako přínosné, nové a originálně zpracované. Učitelky s délkou praxe od šesti do třiceti pěti let se shodly na tom, že většina z uvedených aktivit je již v některých publikacích uvedená, ale nikoliv tímto způsobem. Nejvíce je obohatila hra Najdi mě!, se kterou se po dobu praxe nesetkaly, podle učitelek je ze všech her nejvíce kreativní a inspirující. Zatímco učitelky s delší dobou praxe ocenily stručnost a výstižnost vypsání cílů, učitelky s kratší dobou praxe se shodly na tom, že by stály o uvedení většího množství cílů a ideální by pro ně bylo i uvedení konkrétních dílčích vzdělávacích cílů a očekávaných výstupů z RVP PV ke každé aktivitě. Začínající učitelky ocenily uvedenou motivaci, která podle nich na děti velmi dobře působila, a také spektrum variant, jak s hrou pracovat. Ručně malované karty k jednotlivým hrám měly úspěch u všech učitelek bez ohledu na délku praxe či instituci, kde pracují. Zaujalo je realistické zobrazení zvířat i plodin, příjemné barvy, vhodná velikost formátů a z hlediska využití karet ocenily jejich zalaminování.

Učitelky základních škol docházely také k podobným závěrům. Aktivitu byly ve většině případů pro děti zajímavé a obohacující. Děti upoutala především skupinová práce v jiném prostředí, než byla třída, dále také forma opakování již získaných znalostí. Hry byly realizovány především v hodinách prvouky, učitelky využily některé z těchto aktivit k učení či opakování látky. Některé aktivity byly realizovány v hodinách tělocviku a dětmi byly kladně přijaté. Se všemi učitelkami jsme se shodly, že tyto hry umožňují dětem, které nemají k přírodě blízko, aby se s ní blíže seznámily.

Aktivita jsou vhodné pro učitelky mateřských škol a učitelky 1. a 2. tříd základních škol. Z hlediska obtížnosti her po vyzkoušení doporučuji hry s jistotou zařazovat především k předškolním dětem v homogenních třídách, do heterogenních tříd bych doporučila jen některé z variant. Hry lze upravit vzhledem k věku dětí tak, aby podporovaly individuální možnosti dětí. Hry jsou nabízeny rodičům i prarodičům, vychovatelům a všem, kteří s dětmi tohoto věku pracují.

Literatura

Monografie:

- 1) BEAN, Reynold (1995). *Jak rozvíjet tvořivost dítěte*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-035-9.
- 2) CORNELL, Joseph (2012). *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0145-8.
- 3) DANIŠ, Petr (2016). *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*. Praha: Vzdělávací centrum TEREZA. ISBN 978-80-87905-10-4.
- 4) DAVIDO, Roseline (2001). *Kresba jako nástroj poznání dítěte: Dětská kresba z pohledu psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-449-4.
- 5) DVOŘÁKOVÁ, Hana (2000). *Didaktika tělesné výchovy nejmenších dětí a dětí s hendikepy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-005-6.
- 6) FICHNOVÁ, Katarína a SZOBIOVÁ, Eva (2007). *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-323-9.
- 7) HEDERER, Josef (1994). *Životní prostředí a výchova*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-88-7.
- 8) HLAVSA, Jaroslav a kol. (1981). *Psychologické problémy výchovy k tvořivosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- 9) HLAVSA, Jaroslav a kol. (1986). *Psychologické metody výchovy k tvořivosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- 10) KOŤÁTKOVÁ, Soňa (2014). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-4435-3.
- 11) KOPECKÁ, Eva a kol. (2005). *Děti, aby byly a žily*. Praha: Ministerstvo životního prostředí. ISBN 80-7212-382-3.
- 12) LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana (1998). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1284-9.
- 13) MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk (1994). *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06-X.
- 14) NEUMAN, Jan (1998). *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-345-5.

- 15) NEUMAN, Jan a kol. (1999). *Překážkové dráhy, lezecké stěny a výchova prožitkem*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-292-0.
- 16) OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra (2011). *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-703-9.
- 17) PETROVÁ, Alexandra (1999). *Tvořivost v teorii a v praxi*. Praha: Nakladatelství VODNÁŘ. ISBN 80-86226-05-0.
- 18) PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří (2013). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- 19) ŠTAIFOVÁ, Alena (1989). *Otužování dětí*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství.
- 20) UHRINOVÁ, Miriam (2011). *Vybrané didaktické aspekty přírodovedného vzdelávania v materskej škole*. Ružomberok: VERBUM. ISBN 978-80-8084-786-9.
- 21) VÁGNEROVÁ, Marie (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
- 22) WILSON, Ruth A., Ed. (1994). *Environmental Education at the Early Childhood Level*. Troy, OH 45373: North American Association for Environmental Education. ISBN-1-884-008-14-3.
- 23) ZAPLETAL, Miloš (1987). *Hry v přírodě*. Praha: Olympia.
- 24) ZAPLETAL, Miloš (2003). *Vycházky a výlety s dětmi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-750-7.
- 25) ZELINA, Miron a ZELINOVÁ, Milota (1990). *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. ISBN 80-08-00442-8.

Internetové zdroje:

- 26) ČECHUROVÁ, Petra (2020). Děti a příroda. [online]. *Portál envic.cz* [cit. 2020-1-6]. Dostupné z: <http://www.envic.cz/deti-a-priroda.htm>.
- 27) LABUSOVÁ, Eva (2008). Učme děti chodit ven – v každém věku a za každého počasí [online]. *Portál evalabusova.cz* [cit. 2020-1-6]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/ucime_deti.php.
- 28) Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2018). [online]. *Portál msmt.cz*. [cit. 2020-1-6]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>.

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Stavění hnízda, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 2 Stavění mraveniště, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 3 Plnění pracovních listů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 4 Skládání řad z přírodních materiálů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 5 Skládání obrazců z přírodních materiálů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 6 Vybarvování omalovánek, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 7 Skládání názvů a obrázků, základní škola (2. třída)

Obrázek č. 8 Hledání stop při vycházce, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 1 Stavění hnízda, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 2 Stavění mraveniště, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 3 Plnění pracovních listů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 4 Skládání řad z přírodních materiálů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 5 Skládání obrázců z přírodních materiálů, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 6 Vybarvování omalováněk, mateřská škola (homogenní třída)

Obrázek č. 7 Skládání názvů a obrázků, základní škola (2. třída)

Obrázek č. 8 Hledání stop při vycházce, mateřská škola (homogenní třída)